

Moje verše

Koľké len slová do lásky som vplietal,
ako sa človek so životom pasuje.
Ach, všetko sa ti stráca z diaľok sveta,
sám zájdeš tichý kdesi za tuje.

Život a smrť. V nich nikdy nie si sám,
tvoj odchod žije s nami.
Aj trýzeň smútku do nádeji prekvitá.
Ty žiješ v nás – my v tebe nie sme sami.

Možno som všetko nepovedal ani
a ja som ešte toľko chcel –
Bolestné žitie už viac neporaní.
Ach, moja trýzeň – ty môj skorocel.

Nech sa už nikdy neschyľuje k smútku,
nech v očiach iba láska zavanie.
S vami som ľúbil život v každom kútku –
Vám tichý pozdrav, moje mávanie.

Možno som v slovách nepovedal dost' –
no s vami žil som dva životy pre radosť.

Zo zbierky: Nepokojná pieseň. Žilina: EDIS, 2006. S.56

Úvodom

Ján Frátrik. Básnik, prekladateľ, literárny vedec a historik, pedagóg, ale predovšetkým človek. 9. októbra 2006 by oslávil svoje deväťdesiatiny.

Pri tejto príležitosti Žilinská knižnica v spolupráci s Regionálnym osvetovým strediskom v Žiline, Rímskokatolíckym farským úradom Farnosť Žilina-mesto a Zborom Žilincov zorganizovala odborný seminár, na ktorom si zúčastnení z radov pedagógov, spisovateľov, zástupcov kultúrnych inštitúcií, bývalých študentov Jána Frátrika a milovníkov poézie mohli vypočuť prednášky renomovaných odborníkov z oblasti literatúry a literárnej kritiky.

Prostredníctvom vystúpení Mgr. Petra Cabadaja, PhDr. Petra Mišáka, Doc. PhDr. Imricha Vašku, CSc., Mgr. Františka Babiara a Mgr. Jána Blahovca mali účastníci možnosť nazrieť do života a tvorby tohto významného žilinského básnika, ktorý sa okrem spisovateľskej a pedagogickej činnosti venoval aj prekladom z nemeckej a francúzskej literatúry a angažoval sa v mnohých ďalších osvetových, kultúrnych, ale aj športových aktivitách mesta. Jeho poézia je popretkávaná láskou k človeku a k rodnému mestu, kde prežil celý svoj život. Vždy a všade kládol dôraz na bratstvo, lásku a porozumenie medzi ľuďmi. Básnikove slová vypovedané na jednom z početných autorských stretnutí, ktoré počas svojho života absolvoval: „Nech už sme akokoľvek vzdialení, či už filozoficky, ideologicky, alebo umelecky – vždy ide o človeka ...“ sú výsostne aktuálne práve dnes.

Na znak úcty a obdivu k tejto veľkej osobnosti, ktorej tvorba ďaleko presahuje rámec Žiliny i regiónu, sa uskutočnil seminár pre širokú odbornú a laickú verejnosť. Vystúpenia odborníkov Vám prináša tento zborník.

Katarína Šušoliaková
riaditeľka Žilinskej knižnice

BIOGRAFIA

Ján Frátrik sa narodil 9. 10. 1916 v Žiline v remeselníckej rodine. Ľudovú školu a reálne gymnázium vychodil v rodnom meste. Po maturite v roku 1934 pôsobil ako učiteľ v Hornom Hričove, Terchovej, Nesluši, Vraní a v Žiline.

V roku 1938 vykonal učiteľské skúšky v Turčianskych Tepličiach, Banskej Bystrici a Bratislave. Vysokoškolské štúdiá dovŕšil na Pedagogickej fakulte v Bratislave (1946-1949). Hudobné vzdelanie (hru na husle) absolvoval v roku 1955 u profesora A. Vrtela v Bratislave.

Po získaní odbornej pedagogickej kvalifikácie od roku 1941 učil na viacerých stredných a odborných školách a aj na Jazykovej škole v Žiline. Ako člen speváckeho zboru slovenských učiteľov precestoval celú Európu, čo sa odrazilo aj v jeho tvorbe. Niekoľko rokov bol kronikárom mesta Žilina. V rokoch 1949-1951 pracoval na KNV - odbore školstva v Žiline ako referent pre umenie, ochranu pamiatok a prírody.

Literárne prispieval do časopisu Elán, Tvorba, Slovenské pohľady, Kultúra, Nová práca, Verbum, Slovenský jazyk a literatúra, Učiteľské noviny, Literárny týždenník, Katolícke noviny, Zrno. Písal aj do rôznych periodík, i do regionálnej tlače. Jeho básne vyšli aj v mnohých zborníkoch (Poézia rodnej zeme, Do svedomia sveta, V zápasoch a premenách, Variácie na život, Pribúdania kruhov, V znamení života, Chvála vína, Premeny...). Niektoré jeho básne boli zhudobnené a upravené pre mužské zbory a stali sa súčasťou repertoáru speváckych zborov (Ty, zem krásna, Za vlasť, za ľud, za mier...). Popri pedagogickej a spisovateľskej práci sa venoval aj osvetovým, kultúrnym a športovým aktivitám. Bol členom Orchestra mesta Žilina, pracoval v Miestnom odbore Matice slovenskej, bol aj zakladajúcim členom Zboru Žilincov.

Za svoju všestrannú a bohatú činnosť dostal mnohé vyznamenania a uznania. V roku 1967 získal literárnu Cenu mesta Žiliny za zbierku básní Kamenný vzdych. V roku 1969 Cenu a Striebornú medailu J. A. Komenského za dielo Moderné postupy pri rozbere verša na Uherskobrodských dňoch, Pamätnú medailu

v roku 1968, čestný titul Zaslúžilý učiteľ v roku 1970, jubilejnú plaketu k 50. výročiu Speváckeho zboru slovenských učiteľov. V roku 1981 mu Rada MsNV udelila pamätnú medailu "Zaslúžilý občan mesta". V roku 1996 obdržal Pamätnú listinu Zboru Žilincov za významnú literárnu činnosť venovanú Žiline.

Od roku 1976 žil na dôchodku v Žiline. Ani v tomto období neoddychoval, prispieval do odborných časopisov, recenzoval, zúčastňoval sa na rôznych besedách a bol členom poroty rôznych literárnych súťaží. Zomrel 31. 7. 2000. Je pochovaný na starom cintoríne v Žiline.

JÁN FRÁTRIK - ODKAZ

Ján Blahovec

Ján Frátrik – básnik slovenský - „žilinský básnik!“. Žilina – majstrov neutíchajúci inšpiračný zdroj. To nie je regionálne vyznanie ani lokálpatriotizmus – ale osudovo bytostné zázemie, kde nachádzal hrejivý príchyl' cez všetky súboje, radosti i žiale, víťazstvá a prehry, cez všetky záhyby moderného života. Aj jeho prvé sny, triašky a literárne lásky a rozlety, tu, v týchto kamenných múroch dozrievali. To staré odchodiace, to nové prichodiace – to všetko ako dúhový oblúk sa klenulo ponad jeho literárne dielo. Sem sa rád vracal k čistej studničke po všetkých vyznaniach lásky – ľúbostnej i rodičovskej, k nevyčerpatelným tajom prírody, od človeka – pozemšťana, až ku vesmírnej a kozmickej spolupatričnosti, uprostred ktorej zápasí človek - „*aby sa spievala nádhera života, nádhera trpezlivosti, nádhera mierového pochodu*“.

Tu v bezhraničnej rodnej – poézii sa mu stala osudovou trasou, ktorá bezpečne vždy vedie k človeku, ľudstvu, cez všetky výslnia i kataklizmy. Rozbehy do ďalších tematických oblastí, či už sociálnych, prírodných, ľúbostných, plných osobného lyrizmu - „*osudové predurčenia, ľudskej a spoločenskej úzkosti, rozličných návratov a únikov, nevyplnených túžob, bázne a pokory*“: - to všetko malo živé korene v úpornom hľadaní ľudského osudu: v čase a priestore vyjaviť súboj človeka o svetlo a lásku, a v nich – ujasniť si svoje postavenie až za veci, až za ľudské osudy. Tam sa uberala a uberá jeho poézia, ktorá chce hovoriť, spievať a bojovať za nádherné uzmierenie života s pravdou, krásou a dobrom v čase, keď ľudstvo berie na seba utrpenie lásky a modré oči mieru.

Optimizmus a viera – to sú azda skúsenosti za dva životy. Škola ho naučila vážiť si prácu a ľudí. Z toho vyvierala úcta k žiakom, čo sa mu od nich počas dlhoročného „učiteľovania“ vracalo v umocnenej dôvere a úcte. Škole dal všetky tvorivé sily, zdôrazňujem – tvorivé, lebo snaha po novom ho vždy spaľovala, či už v škole, alebo v mimoškolskej práci. Škola mu bola poslaním.

Hovoril, že čítanie je obrad, „slovoslužba“, ktorá sprevádza človeka po celý jeho život. Aby poézia slúžila ako injekcia duše. Príležitostne spomínal dve dilemy Valéryovské: Život je poézia života. Poézia je život. Udivovala jeho rozhl'adenosť, sčítanosť, múdrosť a láska.

„Je toho naozaj veľa, čo musím ešte stihnúť!“ prízvukoval, akoby chcel dobehnúť, čo kdesi unikalo. Písal, prekladal, učil poznávať svet, ale i hľadať samého seba. Básnik nemôže odpočívať. Musí viesť neustály prehovor do duše a do svedomia, formovať odkaz, čistú výzvu. Musí „trvať nepremenný v zauzlení zraňovania /o seba ďalej/ na pochode lásky/ za dobrým slovom človeka“.

BÁSNIK V PREMENÁCH ČASU

(Venované pamiatke Jána Frátrika k jeho nedožitým 90. narodeninám)

Peter Cabada

Dixi et salvavi animam meam. (Povedal som a /tým/ zachránil svoju dušu.)

Dozvuky zašlých čias šumia v mojom uchu. Som pri vedomí, smädný po tajomstve a plný odvahy po počúvaní. Počúvam, ako ozveny dávnych vekov volajú po svojom vyslyšaní. Vidím, ako sa mi priamo pred očami rozsypal obraz zo starých karát. Cítim, že ešte stále niečomu nerozumiem. Viem, že kdesi medzi ozvenami a posledným zvonením vejú vetry poézie. Poézie ako ochrankyne duše. Poézie ako panny skrytej túžby. Poézie ako majiteľky dýky. Poézie ako...? A čo básnik??? Čo s ním a jeho poéziou porobil čas? Premeny času. Čo ostalo z nášho básnika dnes? Čo pretrvalo z jeho poézie? Ako sa na básnika v premenách času pozerá súčasný optikou napríklad syntetických diel? Ponúkajú sa tri príklady.

V III. zväzku Dejín slovenskej literatúry (Viliam Marčok a kolektív), ktorý vyšiel v roku 2004, nachádzame o Frátrikovi len dve stručné zmienky. Prvou je informácia o poéme Kríž a sedem slov (str. 89), druhou zaradenie publikácie Slovenská katolícka moderna v premenách času do zoznamu použitej a odporúčanej odbornej literatúry (str. 438). **1**

V druhom, prepracovanom a doplnenom vydaní Slovníka slovenských spisovateľov z roku 2005 (Valér Mikula a kolektív) sa Ján Frátrik vytratil úplne. Z ťažko pochopiteľných dôvodov sa „nezmestil“ do zoznamu 696 hesiel, tvoriacich rozhodujúcu obsahovú líniu spomínaného slovníka. Čo na tom, že bol vyše 60 rokov prítomný v našej literatúre ako básnik, literárny vedec a historik, prekladateľ, proste človek, pre ktorého písať znamenalo pracovať. **Scribere est agere.** Úplne odignorovať jeho tvorbu, viacero dobrých a úspešných zbierok, to si vyžaduje silný žalúdok a ešte silnejší pancier nevšímavosti, ľahostajnosti a najmä neobjektívnosti a nespravodlivosti. **2**

Július Pašteka vo svojej skvelej monografii Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny (2002) síce venoval Frátrikovi dôstojný priestor, avšak na základe konštatácie v jednom texte z 80.

rokov dospel k pochybnosti: „Aká bola vlastne jeho pravá, skutočná tvár?“ (str. 556) 3

Možno namietat', či predchádzajúce príklady treba považovať za bernú mincu, ktorou sa dnes platí za skutočné miesto a význam básnika v premenách času. A aká bola jeho pravá tvár? O jej podobe, charaktere i nadčasovosti by mohli pokojne vydat' svedectvo básne, ktoré zhudobnili Mikuláš Schneider – Trnavský, Ján Valach, ale aj populárna rocková skupina Arzén. A pamätníci dodnes spomínajú na Frátrikovu poéziu, ktorá zaznela v jedinečnom hymnickom prevedení na Slovesnej jari v apríli 1969 (pásmo Pozdrav a stretnutie). O tomto všetkom i o iných dôležitých skutočnostiach by však musel niekto niečo vedieť. Keďže nevie, nerobí mu najmenší problém vyradiť, vyhodit', vyškrtnúť, zbaviť skutočného a pravého miesta i významu.

Premeny času, to sú aj spomienky, reminiscencie na prežité chvíle, zážitky, osobné stretnutia. Nemôžem a ani nechcem sa im vyhnúť. Preto som si našiel svoj text, ktorý bol napísaný pri príležitosti básnikových 80. narodenín. Mnohí z vás si určite spomenú na rok 1996 a na vitálneho oslávenca, ktorý s každým prehodil slovo, pretože slovo je aj človek. A človek je aj do slov prevtelená veličina. No a na mojich vtedajších slovách nemením nič ani teraz, po desiatich rokoch.

V starých zastrčených uličkách ľudských spomienok, nedosnívaných snov a márnokratných ilúzií ešte vždy šarmantne vyhrávajú podmanivé sviatočné akordy nedelňajšej chvíľky poézie. Jej jemné pramienky vydávajú úprimné svedectvo slova, ktoré hrejivým kamenným vzdychom bezbolestne odhaľuje dial'ky v nás. Zem zvoní zdvihnutou básňou a kdesi v polnočnej presile tichej radosti počuť clivú pieseň monológov na úvetrí. Svet sa nemilosrdne zmenil a my poslúšne s ním. V domovine zvonov už len sporadicky, ako vzácná po dúhe, sneží na lásku. Náš tajomný námorný cintorín už nedýcha a Paul Valéry sa na nás opätovne veľkoryso nehnevá. A vám, rodní moji, posielajú neofrankované pozdravy z nadpozemských výšok Žarnov, Dilong, Beniak, Haranta, Gašparovič-Hlbina, Silan, Šprinc, Strmeň, Zvonický a mnohí ďalší, na ktorých si dnes len málokto chce a dokáže spomenúť. Ich hlas však počuť zreteľne. Ohlasuje so sebe vlastnou vrodenu skrom-

nosťou zvest', že nezabúda na tých spolubežcov zo svojho pokolenia, ktorým bolo súdené vnímať arómu dnešných čias.

Ján Frátrik? Čože je to osemdesiatka z pohľadu večnosti? No koľko životnej a tvorivej skúsenosti skrýva jej duchovný batoh, kde sú starostlivo uložené rozmanité pulzovania toku umierajúceho času, zvodné hry nonšalančných svetových metropol, spomienky na priateľov, dávne lásky, ale aj okamihy, kedy sa človek musel hanbiť za svoje plemeno... Vždy ma vzrušovalo vyhľadávanie žijúcich svedkov zašlých vekov. Z ich pútavého rozpamätávania bolo možné vycítiť ducha magického miesta a protirečivých letopočtov, o ktorých už vedia svoje len tí, čo prežili. A medzi tieto osobnosti bezpochyby patrí aj Ján Frátrik. O jeho príslovečnom vitalizme a tvorivom nasadení by sa dalo hovoriť a písať celé hodiny. Je to ale potrebné? V podobných prípadoch je už všetko dávno zaznamenané v múdrych knihách, na ktoré v našich policiach s nevyčerpatelnou pravidelnosťou sadajú nové a nové vrstvy neúnavného prachu. Knihy Jána Frátrika obsiahli ľudské svet v jeho vesmírnej majestátnosti, ale i rozporuplnosti, skepse a dezilúzií. No ostal vždy a v každom čase i nečase sám sebou. Básnikom, čo sa vyvíjal výsostne individuálne a ktorý nikdy nepociťoval zaužívanú potrebu niekam sa povinne zaradiť. Hľadanie vlastnej cesty a neustále objavovanie mystéria vlastného jazyka bolo pre Jána Frátrika typické nielen pred vyše polstoročím. Je tomu aj tak aj teraz, keď hlahol žilinských zvonov už veští nášmu storočiu aj tisícročiu tóny labutej piesne. (1996)

Nášmu básnikovi často vyhadzovali na oči, že je až príliš zviazaný s rodným prostredím, ergo že je provinčným autorom. Najlepšou odpoveďou na tieto a podobné malichernosti bol Frátrikov hlboký vzťah k významným európskym literatúram. Ako rozhladený človek si veľmi skoro uvedomil, že bez dotyku so svetovou kultúrou, bez prijímania a využívania jej impulzov na vlastný duchovný rast by nám reálne hrozilo, že natrvalo uviazneme v postavení neplnohodnotného príslušníka civilizovaného európskeho spoločenstva.

Ešte v druhej polovici 40. rokov minulého storočia zostavil Frátrik spolu s Pavlom Gašparovičom Hlbinom antológiu poézie francúzskych básnikov s názvom Pramene. O dve desiatky rokov neskôr si Ján Frátrik so smútkom v duši zaspomínal: „*Antoló-*

gia mala vyjst' vo Verbume, aj sadzba bola už hotová. A potom to prišlo. Cenzúra, likvidácia, nevhodnosť, nežiaduca príchut' Katoľickej moderny atď, atď. Neskôr sme ešte skúšali, ale to bol už čas odstavovania, a tak moje lásky svetového Olympu prežívajú ďalšie vrásnenia milosti a nemilosti.“ (1969) 4

Veľký problém mal Frátrik aj s vydaním básnickej skladby Paula Valéryho *Námorný cintorín*. Na sklonku roka 1968 mu z vydavateľstva Tatran, kde svoj preklad ponúkol, odpísali, že pre malý rozsah (išlo o 24 slôh, spolu 144 veršov) vydanie diela neprichádza do úvahy. „*Čo robiť? Ponúkať ďalej! Ešte šťastie, že žijem z učiteľského platu*“, povzdychol si vtedy 53-ročný básnik.

5 *Námorný cintorín* napokon po peripetiách vyšiel bibliofilsky v roku 1970. Prvý očíslovaný exemplár venoval prekladateľ Jozefovi Felixovi.

Vlastné básnické reflexie na poetiku a verše niektorých svetových autorov (P. Verlaine, R. M. Rilke, E. Ady, Ch. Baudelaire, G. Byron, J. W. Goethe, N. S. Puškin, P. Neruda, J. Prévert a ďalší) zaradil Frátrik do zbierky *Sneží na lásku*, ktorá vyšla pri príležitosti jeho 65. narodenín (1981). „*Literárnych lások bolo mnoho. Každý básnik ich má. Všetkým som vyznal svoj obdiv i úctu v básni Nad knihami básnikov v zbierke Sneží na lásku.*“ (1994) **6**

Prakticky celé prekladateľské dielo Jána Frátrika sa nachádza v rámci autorovej rukopisnej pozostalosti v Slovenskej národnej knižnici Archíve literatúry a umenia v Martine (SNK ALU). Z rozsiahlejších celkov spomeniem na tomto mieste aspoň preklady básní Ch. Baudelaira (*Litánia k Satanovi*, 1958), P. Géraldyho (*Ty a ja*, 1981), P. Claudela (Verlaine, 1993), surrealistu R. Desnosa, ruských tvorcov (V. Majakovskij, S. Jesenin, A. Blok, B. Pasternak a iní) a preklad prózy Edmonda Jalouxu *Láska Cecilie Fougèresovej* (1946).

Ján Frátrik pristupoval k prekladaniu citlivo a zároveň mimoriadne tvorivo i zodpovedne. Dokázal intenzívne precítiť originál a nájsť vhodnú prekladateľskú metódu. Jeho preklady sa vyznačujú kultivovanosťou a prirodzenosťou výrazu. Korešpondujú s charakterom pôvodiny, čítajú sa dobre a prirodzene navodzujú duch originálu. Popri štylistickom majstrovstve treba oceniť aj veľký cit pre narábanie s možnosťami slovenčiny.

Je stratou pre slovenskú prekladovú literatúru a našu kultúru vôbec, že doposiaľ nevyšlo v ucelenej podobe Frátrikove prekladateľské úsilie. Keby sa tak niekedy stalo (a ide, myslím si, o veľkú edičnú výzvu), mali by sme k dispozícii dielo, ktoré zásluhou autorovej erudície a básnického fortieľu ponúkne širší, zasvätený a nepochybne atraktívny prierez svetovou poéziou. Niečo podobné, avšak v oveľa rozsiahlejšej podobe, uskutočnil v minulosti Karol Strmeň – mám na mysli jeho monumentálnu dvojzväzkovú antológiu svetovej lyriky *Návštevy*, ktorá vyšla roku 1972 v Ríme (Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, edícia *Lýra*).

Hoci sa básnikovo dielo pred šiestimi rokmi definitívne uzavrelo, ostalo ešte veľa nedopovedaného. Mnohé tajomstvá ukrýva najmä jeho rukopisná pozostalosť v SNK ALU. Pri jej čítaní si pozorný vnímateľ postupne uvedomuje, čo to je za proces, keď sa začínajú rodiť slová, prvé slová. A čo nasleduje ďalej? Už nič! Len občasné nekonečné chvíle čakania. Okamihy vyplnené gejzírmí napätia z príchodu ďalších slov. Už nebolo možné zbaviť sa ich nadváhy. Už nebolo možné mlčať. Už nebolo možné nepísať. Už nebolo možné odolať pokušeniu. Aj keď sa v premenách času s okamžitou platnosťou vedeli pridružiť i roky smutné. Do ktorých sa ani slovám nedarí pôrod...

Rukopisná pozostalosť Jána Frátrika v SNK ALU patrí medzi rozsiahlejšie fondy. Povedané a napísané rečou čísel: v 11 škatuliach sa nachádza dovedna 2 933 jednotiek, čo predstavuje 6 624 strán z obdobia rokov 1922 až 2000. Ide teda o časový oblúk 78 rokov.

Významnú obsahovú položku pozostalosti tvoria najmä rukopisné a strojopisné básne z rokov 1936 až 1999; konkrétne napríklad juvenílie z roku 1936 (*Tvoja postać a iné*), rukopisy vydaných zbierok, zošity poézie (*Nikdy viac a iné básne*, *Srdce na pretras*, *Vyznanie a iné*), básne v próze (*triptych Dialky plné hviezd*, 1970), *Poetický slovník* (prvá polovica 70. rokov minulého storočia), príležitostná próza (*Les*, 1978), rozhlasové a divadelné hry (*Osudný koncert*, *Živá voda a dukáty*). Okrem uvedeného sa vo Frátrikovom fonde nachádzajú i jeho početné úvahy, recenzie, zápisky z ciest po zahraničí, prednášky, prejavy, rozhovory a preklady (o nich už bola reč na inom mieste). Po-

merne bohatý je poznámkový materiál obsahujúci nielen výpisky z rôznych prameňov, ale aj autorove osobné poznámky, prípravné texty k besedám a podobne. Dokumentárny materiál pozostáva z diplomov, dotazníkov, životopisov, osobných písomností (rodný list, sobášny list, cestovný pas...) a iných dokumentov, reflektujúcich Frátrikovu mnohostrannú činnosť (vedenie kroniky mesta Žilina, hodnotenia literárnych súťaží a iné).

Osobitnú kategóriu rukopisnej pozostalosti Jána Frátrika v SNK ALU predstavuje básnikova bohatá korešpondencia so slovenskými i zahraničnými literátmi a umelcami (Pavol Gašparovič Hlbina, Ján Haranta, Svetoslav Veigl, Janko Silan, Štefan Atila Brezány, Andrej Šándor alias Gorazd Zvonický, Karol Strmeň, Valentín Beniak, Zlata Solivajsová, Michal Chuda, Ján Chryzostom kardinál Korec, Fero Kráľ, Vincent Hložník, Jean Paul Olivier, Paul Géraldy a mnohí iní), redakciami viacerých novín a časopisov, vydavateľstvami, farskými úradmi, Spolkom slovenských spisovateľov, Maticou slovenskou... Samostatný priestor by si bezpochyby zaslúžila napríklad korešpondencia s nositeľom Nobelovej ceny za literatúru, českým básnikom Jaroslavom Seifertom. **7**

Záverom sa žiada vysloviť rečnícka otázka: Ako obstál Ján Frátrik v premenách času? Autentickú odpoveď hľadá aj toto naše podujatie. Žilinský literárny festival, ktorý sa zaradil medzi najväčšie i najvýznamnejšie podujatia svojho druhu na Slovensku, azda najsymbolickejšie potvrdzuje, čo všetko plynutím času básnik urobil, čo zanechal, čo veľkoryso odovzdal svojim vďačným nasledovníkom. To veru nemá s provinčnosťou nič spoločné!, odkazujem všetkým tým, ktorí akosi nevedia prísť nášmu básnikovi na meno.

Vox emissa volat, littera scripta manet. (Vyslovený hlas letí, napísané slovo ostáva.) A Ján Frátrik sa prechádza po nebi a i tam štekľí vnútro svojich spolustolovníkov láskavými konfrontáciami včerajšieho nostalgického šansónu s dnešným, ťažko definovateľným pocitom. Poetov obľúbený autor Paul Valéry však kedysi napísal, že „čo sa ničomu nepodobá, to neexistuje“. Takže: Dobrý deň, básnik! U nás nič nové, vaši rodní na vás myslia...

Poznámky

1. Marčok, V. a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry III. Cesty slovenskej literatúry druhou polovicou XX. Storočia*. Bratislava 2004, s. 89 a 438
2. Mikula, V. a kol.: *Slovník slovenských spisovateľov*. Bratislava 2005
3. Pašteka, J.: *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava 2002, s. 556
4. Javorský, L.: *S básnikom Jánom Frátrikom*. In: *Smer magazín*, 21, 30. 4. 1969, s. 5
5. *tamže*
6. Frátrik, J.: *Slovenská katolícka moderna v premenách času*. Žilina 1994, s. 9
7. *SNK Archív literatúry a umenia Martin (osobný fond Jána Frátrika)*.

POÉZIA JÁNA FRÁTRIKA

Peter Mišák

*Zavše sa seba spýtaš,
aj si sám odpovieš.*

(J. Frátrik: Dialóg)

"Keby Žilinčan a Žilinc Ján Frátrik nepatril k malému národu, ktorého duchovné hodnoty poriadne nepoznajú už ani v prvej dedine za hranicami jeho štátochotára, jeho meno by sa spomínalo jedným dychom s Claudelom, Elliotom, Jeseninom, le Fortovou...", hovorí v doslove k posmrtno vydanej knihe básní Jána Frátrika Rozdávať lásku (Knížné centrum, Žilina 2001) dlhoročný básnikov priateľ, spisovateľ Ján Lenčo. Hoci má doslov viac charakter osobného vyznania než literárnokritického postoja, hovorí a napovie veľa o básnikovi, ktorý bol svojim životom a dielom fyzicky prítomný v slovenskej literatúre rovných šesťdesiat rokov a jeho poéziu popri nespočetných či s ťažkosťami spočítateľných časopiseckých prezentáciách reprezentuje štrnásť zväzkov, knižiek, zbierok; z nich publikácia Večné dialógy (Knížné centrum, Žilina 1996) je výberom autorovej knižnej i rukopisnej tvorby a bibliofília Kým je ešte čas. Pozdrav miléniu (Knížné centrum, Žilina 1999) je kratšia poéma a vlastne ide o pätnásty tlačou vydaný titul.

Ak sme v úvode neopatrne priradili Jána Frátrika k "druhej vlne" katolíckej moderny, ide skutočne o neopatrnosť, chvíľkové ovplyvnenie rovnako neopatrným tvrdením vydavateľa v doslove k zbierke (či výberu) Večné dialógy. Napriek určitej vágnosti takého "zaškatuľkovania" Jána Frátrika je však v tejto - povedzme - domnienke aj štipka rácia, a to v postrehu vydavateľa, že autor inklinoval k duchovno-spirituálnej poézii, ktorú popri iných predstavovali básnici Rudolf Dilong, Pavol Gašparovič Hlbina či Janko Silan, napospol známi a významní predstavitelia básnického prúdu, pre ktorý sa zaužívalo nie celkom presné pomenovanie katolícka moderna.

Zdržme sa trochu pri knihe Večné dialógy a trochu predbiehajte, kým sa vrátíme k Frátrikovým literárnym začiatkom. Spomenutý výber je už tak trochu sumárom Frátrikovej tvorby a príležitosťou na jeho vydanie bolo aj autorovo životné jubileum. On sám sa na zostavení knihy aktívne zúčastnil a výber podstatne ovplyvnil. Bolo to trochu šťastím pre neho samého i pre knižku. Veď nie každý výber každého autora sa teší (tešil) toľkej priazni okolností. Antológie vlastne vznikajú samy od seba, akoby básnická výpoveď, tvorba bola aktom ich počatia a básnikova bibliografia ich prenatálnym štádiom. Zostavovateľ či autor sám pri ich vzniku už iba asistuje, pomáha na svet počatému i vynosenému plodu. Ten sa potom stáva svojbytným svedectvom. Už nezávisí od času, nepodlieha mu. Antológia Večné dialógy je v poradí tretím výberom Frátrikovej poézie. Predišli ju výbery Zem zvoní (Slovenský spisovateľ, Bratislava 1972) a Svedectvo slova (Vydavateľstvo Osveta, Martin 1986).

Vo výbere Zem zvoní nachádzame aj "najstaršiu" knižne publikovanú báseň z čias, keď jej autor stál na prahu dospelosti. Aj keď jediná báseň nemožno pri troche serióznosti povýšiť na meradlo stupňa autorskej vyspelosti, možno (so všetkou serióznosťou) s jej pomocou usudzovať na vplyvy, zdroje a podnety. Báseň O čo sa podelíme zaznieva trochu ozvenami Novomeského Nedele (1927) i Romboidu (1932), Smrekom, Lukáčom i Beniakom. To všetko v jednej básni? Má iba dvanásť veršov, no predsa je to tak. Radi by sme si tu pomohli iným Frátrikovým dielom - Moderné postupy pri rozboře verša - a odmerali slovko po slovku každučký obraz, spojenie, stopu, rým i rytmus. Bola by to ľahšia cesta než prebýjať sa úvahami a usilovať sa o dôkazy tam, kde sú zbytočné. Trošku to tak asi cítil aj Ján Frátrik. Aj sa z toho vyznal: *Do čerta aj s -izmami./ Mám rád život./ A to je môj nepremenný a večnostný -izmus./ Dobrý deň, poézia!/(Vzácná po dúhe. Vydavateľstvo Osveta, Martin 1984).* Takže - a teraz sa vráťme k otázke. To všetko v jednej básni? Áno i nie. Lebo aj v mnohých ďalších, napríklad hoci aj v tej, z ktorej sme zacitovali štyri záverečné verše. Na jej začiatku je poézia vecí, poézia videného, trocha hravosti, trocha vitalizmu. Ale servírované inak. Srdcom, po ktoré Frátrikovi vždy siahala

poézia, ktorej a v ktorej u neho ide o príbeh, o svetlo myšlienky a o ľudí.

Dožičme si ešte trochu chaotického pobiehania v čase (máme tu na mysli chronológiu jednotlivých Frátrikových knižiek) a odbehnime k Monológom na úvetrí (Vydavateľstvo Osveta, Martin 1980), v nich k triptychu Dialky plné hviezd a v ňom k textu (básni v próze) More. V "odistených myšlienkach" Jána Frátrika tu nachádzame významovo presné dávne autorovo krédo, ktoré vedci, kritici, biografisti či redaktori zaoberajúci sa Frátrikovou tvorbou takmer unisono vyslovujú, hoci používajú rozličné slová. Pomenúvajú však autorovu ľudskosť, lásku k človeku i človečenstvu, z ktorej sa vyznal v toľkých podobách, obrazoch a veršoch, že možno práve pre ich - s odpustením - "presilu" akosi sa nevdojak prehliadnu a teda nezacitujú aj takéto "odistené myšlienky": "*Letieť podľa vetrov, podľa vln a podľa človeka.*" A takmer vzápätí až takéto pokora: "*Robíme sa svetlom, a koľko tmy je ešte v nás.*" Len pripomeňme, že skladba More, rovnako ako druhá časť triptychu, Zem, sú datované rokom 1970. Pripomíname len preto, aby sme sa básnikovým cestovaním v čase trochu (alibisticky) ospravedlnili za naše pobežovanie. Potvrdenia lásky ako jednej z najpevnejších kotiev Frátrikovej poézie nachádzame na každučkom mieste, prezentujú sa nepretržite, tak ako nepretržite autor tejto svojej istote veril, držal sa jej a vyznával sa z nej. Hoci aj tak, ako v už spomenutej skladbe Zem: "*len láska bude mať miesto na tejto omrvine kozmu.*" A na jej záver: "*Len zostať. Zostať pri človeku! Zem je v nás!*"

Ponechajme ako večné tajomstvo, veď autor ho už nevyjaví, či bolo autorským zámerom stupňovať v tejto knižke silu výpovede až po "to najlepšie, čo ako umelec hlásal a v básni realizoval" (I. Vaško), alebo chcel iba, ako sa sám vyznáva, "spriať čisté monológy na úvetrí do tejto skromnej knižky."

Okolnosti chceli, aby knižka básní Sneží na lásku (Slovenský spisovateľ, Bratislava 1981), hoci bola pripravená skôr než práve spomínané Monológy na úvetrí, stala sa pripomenutím životného jubilea básnika. S odstupom štvrtstoročia môžeme sa iba domnievať, že slová na záložke tejto knihy patria jej redaktorovi, básnikovi Ľubomírovi Feldekovi. Či je to tak, alebo nie, je už

trochu vedľajšie. Zbierku charakterizuje ako súvahu Frátrikových životných a básnických skúseností. Prisudzuje jej "sviežosť lyrického postrehu" i "nepatetickú intonáciu veršov". Iný v nej vybadá "stíšený spev" (I. Vaško) vovedne s inšpiráciou predchodcov, medzi nimi tu už spomenutého Novomeského. Nechceme a ani nebudeme za každú cenu hľadať a objavovať pendanty či alúzie tam, kde možno sú, možno nie. Bola by to schodná cesta, no možno zavádzajúca a zvádžajúca až k eklekticismu a ten máva (asi po sestričke lži) krátke nohy.

Štúdia Imricha Vašku na záver výberu Svedectvo slova priniesla niekoľko pozoruhodných pohľadov na dovtedajšiu tvorbu Jána Frátrika. Ponúka aj paralely - popravde a právom. Predovšetkým však prenikavo poukazuje na básnikovo krédo, ktoré je v jeho láske k životu. Len akoby mimochodom sa tu spomína Frátrik ako básnik "mimo literárneho centra". Poukazuje sa, pravda, na to, že poézia Jána Frátrika vznikala v tichu, za vetrom, ktorý víri hladinu v akomsi centre, ktoré (ak za ním tušíme Bratislavu) je trochu "prímladé" na Frátrikovu tvorbu. Pripomeňme len, že prvé publikované verše sa datujú do polovice tridsiatych rokov a ako sme už spomenuli, prvá báseň, ktorú možno nájsť v knihe, má vročenie 1937. A v inej štúdii týkajúcej sa Frátrikovej tvorby Valér Peťko lokalizuje (celonárodné) kultúrne centrum do Bratislavy "od tridsiatych rokov", keď predtým sa táto "výsada" prisudzovala Martinu.

Možno má miesto, kde sa literatúra rodí, pre ňu samu dajaký význam. Nepochybne má. Keď nie iný, aspoň ten, že ovplyvňuje mieru vzájomných kontaktov generačne príbuzných autorov. Aj dnes, hoci technika a technológie modernej, no najmä postmodernej doby vzdialenosti natoľko zmenšili, že hovoriť o centre v čase internetu a keď do ktoréhokolvek mesta či miesta na Slovensku je to nanajvýš pár hodín autom, ba do najvzdialenejšieho miesta na Zemi nikdy nie viac než dvadsať tisíc kilometrov, nemá význam.

Zdá sa, že sme dospeli k bodu, z ktorého sa smerom k našim zámerom a záverom neposunieme ďalej bez toho, aby sme si nepripomenuli známe skutočnosti a fakty. Nevyhneme sa - pravda - reprodukovaniu už niekoľkokrát povedaného, no v tomto prípade - nazdávame sa - to nebude na škodu. Prinajmenšom

preto nie, lebo to pomôže vnieŝ trochu poriadku do počiatočného, trochu chaotického, trochu emotívneho (dojmového) "poskakovania", predbiehania, odbiehania a vracania sa po veľmi presne zmapovanom "teréne", ktorý pre literárneho teoretika (akými sú I. Vaško a V. Peťko) básnická tvorba Jána Frátrika predstavuje.

Máme k dispozícii niekoľko prameňov. Prinajmenšom dve encyklopedické heslá zo slovníkov slovenských spisovateľov. Prvé v komplexe, ktorého zostavovateľom bol K. Rosenbaum a pre súčasnosť je trochu staré (Rosenbaum, K. a kol.: Encyklopédia slovenských spisovateľov 1, 2. Vydavateľstvo Obzor, Bratislava 1984), druhé, novšie, vzniknuté v čase, keď pravda o autoroch nebola už pristrihovaná na mieru ideologických potrieb štátokultúry, a teda je aj vierohodnejšie, navyše takmer súčasné, obsiahnuté v Slovníku slovenských spisovateľov 20. storočia (Maťovčík, A. a kol.: Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov a Slovenská národná knižnica, Bratislava, Martin 2001). Pre naše ďalšie potreby sa budeme tohto prameňa pridržovať. Tretím zdrojom je Slovenský literárny kalendár 1996 (Rezník, J. a kol.: Slovenský literárny kalendár. Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava 1996), kde autorom hesla je pravdepodobne básnik a zostavovateľ kalendára Jaroslav Rezník. Toto kalendárové heslo, ako už vyplýva z prívlastku, má trošku popularizačný charakter (i zámer), no ku cti jeho autora (a na našu radosť) slúži, že prináša stručné charakteristiky jednotlivých Frátrikových diel, a to pomerne presné, nakoľko to ich stručnosť dovoľuje.

Popri týchto "telegrafických" údajoch slúži nám k pátraniu po básnikových "človečích podstatách" aj personálna bibliografia Jána Frátrika (Kol.: Ján Frátrik. Personálna bibliografia vydaná pri príležitosti 80. narodenín. Severopovažská knižnica, bibliografické oddelenie, Žilina 1996) a v neposlednom rade dve fundované štúdie z autorských dielní Valéra Peťku (Peťko, V.: Doslov. In: Frátrik, J.: Zem zvoní. Vybrané verše. Slovenský spisovateľ, Bratislava 1972) a Imricha Vašku (Vaško, I.: Slovo a čas. In: Frátrik, J.: Svedectvo slova. Vybrané básne. Vydavateľstvo Osveta, Martin 1986). Voľnými pomôckami sú

nám aj ďalšie, nazvime ich pomocne teoretickými, materiály, napr. Slovo vydavateľa (In: Frátrik, J.: Večné dialógy. Knižné centrum, Žilina 1996) a na začiatku citované vyznanie Jána Lenču (Lenčo, J.: Posolstvo básnika. In: Frátrik, J.: Rozdávať lásku. Knižné centrum, Žilina 2001).

Mimoriadne cenné sú pre nás autorove vlastné myšlienky o tvorbe, jeho pohľade na svet a dianie, s ktorými sme sa sporadicky stretli na záložkách jednotlivých kníh a v neposlednom rade aj vzácné a neopakovateľné okamihy osobných stretnutí a rozhovorov. Pravda, čas uberá osobným reminiscenciám na presnosti a citovať slová, čo odzneli v tých vzácných a zriedkavých chvíľach, je prakticky nemožné. Aj preto vari na tento čas i potrebu je tým najcennejším a najpresvedčivejším materiálom básnické slovo, ktoré pretrvalo a pretrváva v knižkách. Je odkazom básnika, i jeho výpoveďou platnou aj pre dnešok. Je umeleckým, etickým i filozofickým posolstvom, ale aj estetickým zážitkom, je svedectvom slova, ale aj apelom lásky a človečenstva, ľudskosti i priameho, otvoreného vzťahu básnika ako človeka k ľuďom, či už sú to jeho najbližší, ktorým sa vo svojich básňach vyznáva, alebo jeho "rodní", ktorým sa prihovára svojim básnickým knižným debutom, alebo dnešní či budúci čitatelia jeho čistej a brilantnej poézie.

Svojím životom učiteľa, trochu hudobníka, trochu športovca, trochu spolutvorcu sviatočných chvíľ kultúry a umenia vo svojom bezprostrednom okolí, prechádzal Ján Frátrik už od polovice tridsiatych rokov ako básnik, človek pociťujúci i prežívajúci potrebu a nevyhnutnosť hovoriť viac a dôraznejšie, lebo aj viac a prenikavejšie videl a dovidel. Sám sa z toho trochu neskôr novomeskovsky vyznáva: *A dovidieť za dialľky a výšky/ a za veci/ a trvať nepremenný v zauzlení zraňovania/ o seba ďalej na pochode lásky/ za dobrým slovom človeka.* (Sneží na lásku III. In: Sneží na lásku, Bratislava 1981).

V čase tohto básnikovho vyznania však už v slovenskej literatúre malo svoje miesto päť jeho zbierok a jeden výber. Poďme trochu po ich stopách.

Vám, rodní moji (Žilina 1941) je Frátrikov básnický debut. Viacerí autori hodnotiaci jeho tvorbu sa zhodujú, že v zbierke ide o vyjadrenie autorovej spätosti s prírodou a ľuďom rodného

Považia. (Len zopakujme známu skutočnosť, že Ján Frátrik sa narodil 9. októbra 1916 v Žiline.) Núka sa zjednodušenie, ktoré sa dá vyjadriť možno až matematicky asi takto rodisko -- prostredie, v ktorom autor žije -- téma -- región -- regionálna literatúra. Dovoľme si však na tomto mieste malý exkurz. Viacerí odborníci, ktorí sa zaoberali kultúrou a v nej literatúrou v regiónoch, rozlišujú - veľmi zhruba povedané - dve roviny regionalizmu. Jedna, nazvime ju neutrálnou, zahŕňa v sebe región ako prostredie, v ktorom a zároveň "o ktorom" umenie vzniká (Miko, F., Liba, P., Zajac, P. a iní in: *Región v národnej kultúre*. Acta Musei Oraviensis Pauli Ország - Hviezdoslav 9. Dolný Kubín - Nitra 1988) a z ktorého presahuje (viac alebo menej) do celonárodného (literárneho) kontextu. Druhú rovinu možno pokladať, so zreteľom na istú štylistickú príznakovosť spojenia regionálna literatúra, za nelichotivé označenie toho, čo okrem prostredia, kde sa zrodilo, nemá širší význam ani platnosť. Áno, také umelecké a vari predovšetkým literárne pokusy sú bežným, v istom čase hojnejším, v inom skromnejším sa vyskytujúcim javom. Nie sú však predmetom našich úvah, nanajvýš ak okrajovo, pomocne. Do prvej, teda vážnejšej zo spomenutých dvoch rovín možno bez zaváhania zaradiť celú Frátrikovu (nielen) básnickú tvorbu, a to už od prvej knihy.

Výber **Svedectvo slova** (1986) obsahuje tri básne z ranej autorovej tvorby. Prvú z nich sme už spomenuli v inej súvislosti ako "najstaršiu" knižne publikovanú autorovu báseň. No ona vovedne s ďalšími dvoma (a tak je to s celou zbierkou) nie je iba vyznaním "spätosti". Je viac. Spozorovali to už spomenutí a citovaní V. Peťko aj I. Vaško a pripísali to ozvenám tvorby starších básnikov. Nie azda neprávom, no vari - nech nám obaja odpustia - trochu zjednodušene. Ono "viac" je silný sociálny aspekt tejto i ďalších dvoch básní zo zbierky *Vám, rodní moji, trpké konštatovanie biedy: O čo sa deliť? O čo, lásky moje?/ Kto by tu ešte veril babským poverám./ Na biede ostríme si všetky boje./ Pod nami kolíše sa osudový trám.* (O čo sa podelíme). Kým povedzme Novomeský najmä v zbierke *Nedeľa* je popri trpkosti aj trochu vyzývajúci k odporu, Frátrik hľadá a nachádza východisko v láske: *...lebo je nevýslovným šťastím odpúšťať a*

milovať/ a nazývať sa bratom,/ kto vieru v ľudstvo nestratil,/ keď človek človeku bol katom. (V poli).

Vidí sa, a to už aj na takej malej ploche, akou sú tri básne, že oná "spätosť" tu prerastá kraj i jeho ľud, že odkaz, myšlienka platí širšie. Široko. A tu je možno kľúčik k tajomstvu, prečo sa na Jána Frátrika ani v čase jeho vyše dvadsaťročného básnického mlčania nezabudlo. Čitateľská verejnosť vo filozoficky i svetonázorovo skyprenom ovzduší rokov 1968 - 1969 privítala Frátrikove bibliofilie **Pramienky** (1968) a **V domovine zvonov** (1969) rovnako nadšene, ako jeho básnické a umelecky brilantné vyznanie rodnému mestu **Kamenný vzdych** (1969). Dovedna majú tieto tri publikácie len sotva osemdesiat strán a prvé dve spolu iba dvanásť. Zaznieva v nich spomienka na detstvo, ale aj silný sociálny akcent (ako ozvena i kontrapunkt k všeobecnému nadšeniu i relatívne pozitívnemu vnímaniu sociálnej skutočnosti záveru šesťdesiatych rokov). Vyznanie rodnému mestu (Kamenný vzdych) sa zaraďuje celkom prirodzene do prúdu analogických literárnych činov tej doby. Veď bola časom hojného pripamätúvania slávnej histórie slovenských miest i časom nádejí, ale aj obdobím, keď už Slovensko a najmä jeho centrá zaznamenávali istú zmiešanosť obyvateľstva. Nuž nečudo, že po knižke venovanej Žiline siahali aj čitatelia majúci žilinský pôvod a žijúci v Bratislave, na slovenskom juhu či východe (tu treba asi len pripomenúť, že to nebol jav špecifický iba pre Žilinu a Žilinčanov; podobným spôsobom vstupovali do celonárodného povedomia aj autori, publikujúci koncom 60. rokov na stránkach Ružomberského Hlasu, periodika obnoveného pri príležitosti osláv výročia mestských práv Ružomberka, napr. Kornel Smržík či Elena Holbová).

Ostaňme ešte pár slovami pri knižke Kamenný vzdych, len aby sme pripomenuli, čo hovorí o tvorbe J. Frátrika V. Peťko, že je "vo výraze a v ustrojení svojich veršov tradičný, akoby kraskovský, i modernista, ...". Toto tvrdenie zaznieva pozoruhodne najmä v súvislosti s touto zbierkou, osobitne jej časťou Na pergamen, ktorá má podobu sonetového venca, kým druhá časť je kompozíciou pozostávajúcou z voľného verša.

V. Peťko podľa všetkého oprávnene a nie bezdôvodne - veď sa odvoláva na Frátrikovo osobné priznanie - naznačuje vplyvy I.

Krasku, V. Beniaka i medzivojnovnej moderny, no zároveň zdôrazňuje účasť jeho (Frátrikových) osobných a ľudských osudov, snahu vyjasniť si prostredníctvom poézie svoje postavenie k bezprostrednému i vzdialenému svetu.

S nedlhým odstupom troch rokov predstavuje sa Ján Frátrik prvým výberom zo svojej tvorby **Zem zvoní** (Slovenský spisovateľ, Bratislava 1972). Uvádza tu päť básní z predchádzajúcich knižných publikácií, ostatné pochádzajú z rukopisov z rozpätia vyše tridsiatich rokov (1937 - 1969). Viaceré básne sú venované miestam, na ktorých vznikli, osobitný tón má v tomto smere časť *Stretnutia*, v ktorej autor popri rokoch uvádza aj miesto vzniku básne (zväčša z cudziny; *Zlaté piesky*, *Baltik* atď.). Sú to lyrické záznamy z ciest, ktoré absolvoval ako člen Speváckeho zboru slovenských učiteľov.

Básnickej zbierke **So zdvihnutou básňou** (Vydavateľstvo Osveta, Martin 1976) sa v príslušných heslách pripisujú "všeľudské témy", "osobné témy" i vyjadrenie autorovej nádeje a viery v čistotu medziľudských vzťahov. Povedzme. A súhlasme aj s tým, že cyklus (časť) *Na odlete lastovíc* je venovaná celoživotnému autorovmu povolaniu, teda škole. Všimnime si však aj ostrý protivojnový tón viacerých básní tejto časti zbierky. Aj ako všeľudskú tému, jednu z viacerých v tejto zbierke. Ako najvypuklejšiu z nich v ozvenách ľudských tragédií druhej svetovej vojny v básňach *Na matematike* (*Za ostatným drôtom/ prišlo mu zrazu ľúto za číslami// Sám bol číslo./ Plieskali vzorce po päťách./ Desat' - dvadsať - sto.../ Volný pád./ A voda!./*), *Jazyk slovenský* (*A potom videli ho kdesi pri múriku stát./ Už mal lysinu, ruky poviazané lykom./ Pušky nezlyhali./ Zachytila ho materina dúška a polynok./ Už ani nedopísal školský trest./ Hviezdy sa tíško zahniezdili do astier.*). Báseň *Fyzika* podobne (*Medzitým kdesi v púšti zatriasli sa vrstvy/ neba i zeme./ Izotopy neistôt./ Titulky novín vybuchovali./ Rozbitý atóm. Nový vek ľudstva./ Atóm v rukách človeka.// A o dva týždne premleli sa reťazové reakcie/ až celkom ku hríboť./ Koloidné jazvy v kvetoch Hirošimy.*)

Aj v týchto nezmierniteľných postojoch voči vojne ako jednej z najhorších katastrof, čo postihuje ľudstvo, nachádza Frátrik

svojské východisko: *Ó, srdce sveta,/ premeniť tak nenávistnú skazu na lásku!*

Z vročenia zbierky je zrejmé, že vyšla k životnému jubileu autora. A trochu reflexie na túto tému si autor aj dovolil básňou Keby som dožil, v ktorej je popri skepse vari aj trošku nádeje v poslednom dvojverší: *A čo priam dotkneme sa Marsu,/ najďalej bude predsa k človeku a k sebe?* Azda preto nádej, že autor končí báseň otázkou. A azda aj preto, lebo nádej má (nielen) vo Frátrikovej tvorbe tak blízko k láske, ktorá mu je takmer univerzom. Vyznáva to aj v titulnej básni tejto zbierky. V inej však nezabudne aspoň na okamih vrátiť sa vyznaním k rodnej krajine: *Dobrý deň, rodná krajina./ Akvarel tento nikdy nie je na predaj!* (Rodná krajina).

Knižku **Monológy na úvetří** (Vydavateľstvo Osveta, Martin 1980) sme si už pripomenuli najmä v súvislosti s básňami v próze v jej prvej (Zlatozemom lásky) a tretej (Dialky plné hviezd) časti. "Stred" zbierky tvorí tridsať básní, zväčša venovaných dieťaťu (vnukovi Brankovi, ako znie podtitul časti Rozvíchrenie krvi). Sú to rozhovory na dialku, listy, možno odkazy (25 osemveršových útvarov datovaných v Bardejovských kúpeľoch - jún 1976). Albín Bagin tento cyklus básní hodnotí ako "zaujímavú konfrontáciu detstva a životnej jesene..." a konštatuje, že u autora ide o novú a povšimnutia hodnú polohu. Povšimnutia hodná je v každom prípade celá táto knižka, ktorá prináša nové posolstvá, témy hľadania totožnosti človeka tvárou v tvár prírode a živlom. S odstupom takmer tridsiatich rokov môžeme konštatovať, že to, čo A. Bagin označuje ako nóvum, odolalo času a zaznieva dnes rovnako naliehavo, ak nie naliehavejšie, osobitne tretí oddiel knižky Dialky plné hviezd.

Sneží na lásku (Slovenský spisovateľ, Bratislava 1981) je siedma kniha básní Jána Frátrika (ak nepočítame výber Zem zvoní; 1972). Úchytom sme sa o nej už zmienili v úvode tejto časti našich úvah o presahu literatúry vznikajúcej v regióne do kontextu literatúry celonárodnej. Príležitosťou na vydanie zbierky bolo (čiastočne) autorovo životné jubileum, žiada sa povedať, že skôr zámienkou, keďže už podľa zistení I. Vašku vznikla skôr než predchádzajúca - Monológy na úvetří (1980), ktorá ju o rok predbehla. Sneží na lásku je súbor básnických textov zdanlivo

nerovnorodý tvarovo i obsahovo. Stretávame sa tu s voľným veršom v susedstve sonetu, s kratšími útvarmi popri básňach rozmerov menšej skladby. Je tu však ústredný motív, ten neodškriepiteľne prítomný v celom lyrickom diele autora, a to je láska v rozmanitých svojich podobách. Tu navyše rozvinutá do pozoruhodnej myšlienkovvej osnovy "...žiť a milovať, tvoriť a rásť, znieť a nedoznieť" (I. Vaško). Na dôkaz svojho tvrdenia, že Frátrik v tejto zbierke prispel "k rozvíjaniu odkazu najvýznamnejších predstaviteľov... lyriky, ktorých životná púť sa skončila v predchádzajúcom desaťročí", vybral si pred chvíľou citovaný I. Vaško záverečné verše básne (skladby) Sneží na lásku: *A dovidieť za diaľky a výšky/ a za veci,/ a trvať nepremenný v zauzlení zraňovania/ o seba ďalej na pochode lásky/ za dobrým slovom človeka.*

Skutočne tu vycítíme novomeskovský odkaz i tón, veď jeho známe "dovidieť" a "zavidieť" sa v literatúre skutočne už desaťročia s neutíchajúcou obľubou citujú. Novomeskovský pohľad je však asi ukrytý aj v inej básni, ktorú I. Vaško nazýva kľúčovou, a to Nad knihami básnikov (c.d. s...). Frátrik ňou vystavil či naskicoval skvelý a smelý, dodajme, že aj úctyhodne vysoký oblúk, na ktorého obvode cez Frátrikove verše priam jasajú hviezdne osobnosti svetovej poézie, počnúc (ako inak - doma) Jankom Kráľom cez A. Rimbauda, P. Verlaina, preberúc sa vekmi i krajinami a krajinami a končiac G. Apollinairom. A všetkým bez výnimky prisudzuje svoje básnické epiteton ornans - čistej lásky prorokov.

Už sme sa odvolali na báseň zo zbierky **Vzácná po dúhe** (Vydavateľstvo Osveta, Martin 1984), ktoré znejú ako "krédo (Frátrikovo) básnického zápasu" (I. Vaško). Podstata i zmysel lásky je azda ústredným motívom tejto zbierky. A množstvo podôb lásky, ako aj zdanlivo nevyčerateľná škála obrazov, metafor, vyjadrení i prirôvaní. Na záložke knihy sa hovorí, že (Frátrikova poézia) "má bohatý register od sveta drobných vecí až po kozmické priestory". Nie je to špecifikum tejto knižky, rovnako ako "moderná metaforika" predchádzajúcej. Takmer všetky postrehy týkajúce sa princípov a postupov Frátrikovej "tvorivej metódy" sú aplikovateľné a (podmienečne) platné na celé jeho dielo. Knižka *Vzácná po dúhe* nepotrebovala na svoj

zrod nijakú osobitnú príležitosť. Prišla akosi samozrejme, a tu si dovoľíme malú špekuláciu, na ktorú nás čiastočne oprávňuje to, že sme boli pri vydaní tejto knižky, akoby sa na ňu medzi čitateľmi bolo čakalo. Na radostný výkrik slova, na pozvanie na vesmírny ples, na plamene zatúlané v slzách. Aj to sú obrazy, ktorými sa prihlasuje k ľudskému údely, ktorého najväčšou a najtrvalejšou, no predovšetkým neoddeliteľnou súčasťou je láska. Áno, je tu opäť, no Frátrik taký skutočne je, a nám sa žiada iba želať si, aby mu dali všetci, nielen jeho čitatelia, za pravdu.

Súbežne vychádzajú ďalšie dve knihy. **Diaľky v nás, básne z ciest** (Slovenský spisovateľ, Bratislava 1986) a výber **Svedectvo slova** (Vydavateľstvo Osveta, Martin 1986). Jeden z neprekonaných mýtov o "vidieckom básnikovi" má pramene v určitom "apriorizme" (J. Bodenek), v akomsi skreslenom vnímaní chybné premeraných vzdialeností na Slovensku, podľa ktorého z regiónu (vidieka) je blízko do "centra" a z centra takmer neprekonateľne ďaleko kamkoľvek za hranice chotára. Záložka publikácie Diaľky v nás existenciu tohto mýtu dokazuje, no vzápätí akoby sa pôvodca tohto textu (pravdepodobne redaktor publikácie, rovnako básnik Vojtech Kondrát) sám trochu zháčil, keď dodáva, že "básnikove spomienky na dotyky s cudzími prostrediami, často dost' exotickými, môžu byť zaujímavé nielen pre slovenského čitateľa, ale pre slovenskú lyriku vôbec." Básnický cestopis Diaľky v nás má štyri časti, keby sme chceli, azda dost' presne lokalizovateľné. Pravdaže geograficky už v názvoch (Čiernomorské variácie, Prskavky nad Seinou) i v samých básňach tak, že čitateľ sa orientuje pomerne spoľahlivo. No až podivuhodne presne sa orientuje autor sám v nezvyčajných lyrických videniach vecí, no najmä ľudí a historických súvislostí: *V arkádach kráľovského zámku špliecha dávna láska,/ legendu spriadli Mária a Mohamed -/ zvetraný čas už v rozvalinách na terase praská,/ kým nepremenné kolísanie večne z mora znie...* Časť Prskavky nad Seinou prezrádza dost' veľa aj o tom, že básnik nielen nezvyčajne lyricky vidí, ale že svoj osobitne vrúcny (blízky) vzťah k francúzskej kultúre, literatúre, histórii hlboko vnútorne prežíva: *Dnes som sa dostal celkom do Paríža,/ dnes som sa dostal/ celkom k sebe.* (Na cintoríne Pére-la Chaise). Záver zbierky Na zlatej strune tvorí šesť básnických textov -

vyznání domovine. Je to kontrast, nie však celkom protiváha prvým trom štvrtinám knihy. Básnik si len potvrdzuje spätosť s krajom (báseň Doma, ale aj Našli sme seba), no zároveň sa akoby mihne aj sociálny motív (Zázrivá v zime). Celou zbierkou akoby sa autor trochu posúval vo vlastnom básnickom čase od "mladistvého lyrizmu" k veku životnej skúsenosti a poznaniu, že kvalita nového začiatku nie je vždy rovnaká a zavše je človeku "smutno samému v sebe".

Tretím výberom z básnického diela Jána Frátrika je reprezentatívna publikácia **Večné dialógy** (Knížné centrum, Žilina 1996). Publikácia vyšla k životnému jubileu autora a je prakticky poslednou knihou, ktorú autor vydal za svojho života (skutočne poslednou je bibliofília - poéma **Kým je ešte čas. Pozdrav k miléniu**. Knížné centrum, Žilina 1999). Výber zahŕňa popri básňach z vydaných zbierok (Kamenný vzdych, Zem zvoní, Vzácna po dúhe, Monológy na vetri, So zdvihnutou básňou, Sneží na lásku, Dialógy v nás a Pramienky) aj básne z rukopisov, viaceré napísané v čase, keď pre svoj obsah a básnický odkaz nemohli byť publikované. Práve ony, povedané slovami autora (nevedeného) edičnej poznámky k tejto knižke, "... sú aktuálnym svedectvom, že poézia... Jána Frátrika nepodľahla naskrz nijakým literárnym prúdom v poplatnom čase, tiekla v akomsi osobitnom a svojskom riečisku, inklinujúc skôr k poézii duchovno-spirituálnej..." Bez toho, aby sme sa zaoberali rozoberaním otázky, ktorý čas bol poplatný viac a ktorý menej a komu či čomu, prijmime ako fakt, že "akési prúdy" existovali a Ján Frátrik k nim nepatril, nehlásil sa k nim a hoci mohol, nestal sa tribúnom. Nikoho a ničoho. A nesvedčala, či nebola by mu svedčala ani rola barda. Dobre si vedomý márnosti epigónstva či privolávania prežitých modernistických, nadrealistických, nebudaj socialisticko-realistických (podenkových) postupov, až do konca najmä obsahovo načieral v svojej tvorbe dôsledne a dôkladne z vlastných prameňov. Tým najhlbším mu boli ideály pravdy, krásy a dobra v úzkej spätosti "s národným a všeľudským osudom v zápase o bytostnú existenciu človeka na Zemi". Žilo a prežívalo v ňom však čosi, čím nemohol nebyť. Bol učiteľom. Rad slovenských autorov sa k jeho umeleckej škole hlási podnes. Popri strednej generácii básnikov (poetka Jana Kuzmová, Peter

Ďurkovský a iní) sú to mnohí prozaici, ktorým všteplil svoj umelecký odkaz (Peter Holka, ale čiastočne aj starší Ján Papp, Milan Húževka, Pavol Fleischhacker, Vladimír Chmelár). Mohli by sme aj ďalej vymenúvať známe osobnosti našej súčasnej národnej literatúry, ktoré sa tak či onak "obtreli" o fráterikovskú estetiku i filozofiu, hlásia sa k jeho odkazu a dodnes čerpajú z toho, čo Ján Fráterik svojim žiakom odovzdával. Nemožno opakovane nepripomenúť jeho prítomnosť v kultúrnom kontexte celoslovenskom. Jeho diela si recenzisticky všimali popredné celoslovenské literárne periodiká (Slovenské pohľady, Romboid, Kultúrny život, Literárny týždenník a i.), denníky (Pravda, Smena) a týždenníky (Katolícke noviny), osobnosť a dielo si povšimli viaceré zborníky (V znamení života, 1978, Pribúdanie kruhov, 1980) i odborné časopisy (Slovenský jazyk a literatúra v škole) a vedecké diela (Biele miesta v slovenskej literatúre, 1991).

Život a spolu s ním aj dielo Jána Fráterika sa uzatvorili roku 2000 (31. 7.). Zachovala sa bohatá rukopisná pozostalosť, ktorá umožnila posmrtné vydanie básnickej knižky **Rozdávať lásku** (Knižné centrum, Žilina 2001). Umeleckú bodku v tejto knižke urobil kratučkou esejou iný významný Žilinčan, prozaik Ján Lenčo. Slová, ktoré na záver zacytujeme, chápeme ako jednu z najvýstižnejších charakteristík Fráterikovej tvorby a nazdávame sa, že sa nevzťahujú iba na spomenutú knižku, ale na celé básnické dielo Jána Fráterika: *"Táto zbierka je poznaním a bilanciou. A ich magickou premenou na posolstvo. Opravujem sa - nie na posolstvo, ale posolstvá. Je na ne taká bohatá, že človek v nej objaví to svoje, ktoré je v súlade s jeho vlastnou skúsenosťou.*

Aký odkaz som si v ňom našiel ja?

Ako je len blízko od živých k mŕtvemu.

A potom, keď som si sformuloval toto posolstvo, ktoré básnik adresoval mne osobne (kto pozná tajomstvá Slova, vie, že v tejto formulácii nie je nijaký rozpor), zadíval som sa na titul knihy a pochopil som, že je vlastne spoločným menovateľom všetkých Fráterikových kníh."

Vidí sa nám, že niet čo dodávať. Predchádzajúce naše úvahy smerovali predsa k tomuto bodu, a to bez toho, žeby sme mali čo i len najmenší úmysel niečo prikrášľovať či k niečomu pridávať.

Frátrikovo dielo to nepotrebuje. Ani o to nestojí. Je faktom, ktorý svojim nie nevýznamným obsahom a významom existuje v kontexte slovenskej literatúry v jej národnom korpuse. Neoddiskutovateľne.

JÁN FRÁTRIK A SLOVENSKÁ KATOLÍCKA MODERNA

Imrich Vaško

Po osamení na sklonku novembra 1999 v Aténach nad Torysou prichádza mi zvesť z tohto mesta na Považí o zosnutí Frátrikovom 31. júla 2000. Teofil Klas v Katolíckych novinách píše:

„Ján Frátrik bol plodným pokračovateľom slovenskej katolíckej moderny, Svetoslav Veigl ho pri rozlúčke na žilinskom cintoríne zarátal priam medzi jej básnikov. Čerpal naplno zo svojej katolicity. Jeho verš je čitateľsky živý, svieži, pôsobivý a presvedčivý, a taký aj ostane.“

A Teofil Klas ~ na svoj cizelérsky spôsob ~ tamže rozvíja básnické rozlúčenie par excellence:

Ej, veru

(Improvizácia ku skonu Janka Frátrika)

Ej, veru, hrnul svoju hľbku starostí
a vedel, že má verne odrátané dni.
A veril, že sa pre pokoj dosť napostil
i pre tušený podrast následný.

Ej, veru, rád mal blízkych, mesto, vlast'
a svet
a priatelil sa s druhmi z jednej matere.
Prišlo mu v tvrdzach ranaviet'
a chrastaviet',
a predsa kráčať v Božom zámere.

Ej, veru, nedočkal sa nadýchnutia sna
doplna do nádhery veršov serafských.
Ale tá jeho verva bola úžasná.
I slová. Priervu meriam v nich.

S vďakou sa do voľného vetra vzpiera
vzdych.

Bratislava 2. 8. 2000

Nekrológ je ~ vpravde ~ naplnený mnohovýznamovosťou myšlienok a obrazov. Obopína v celosti Frátrikovu životnú i básnickú púť. Vraďuje doň univerzálne a kresťanské hodnoty, symboly, alúzie.

Ladislav Hanus pri tvorbe svojej monografie Jozef Kúttník Šmálov (1992) vyzýva prejsť od kritickosti k apologetike. Nadväzuje naň i Július Pašteka: „Stále však chýba odborne fundovaná apológia slovenskej katolíckej moderny, ku ktorej vyzvala i Hanusa kúttnikovská monografia.“

Vieme, o čom hovoríme, najmä ak sa chceme pridržať zvolenej témy vo vzťahu k Frátrikovej malej panoráme „Slovenská katolícka moderna v premenách času“ (Žilina 1994).

Július Pašteka v nevidanej, nebojíme sa riecť, epochálnej knižnej monografii Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny (Lúč 2002) v IV. Časti Otvorená perspektíva ~ Nové zjavy v minulosti i prítomnosti náznakovo vraďuje Jána Frátrika do tohto zoskupenia/spoločenstva, ako u Štefana Sandtnera vidí v ňom súbežca, pokladá ho za podobný paralelný zjav slovenskej katolíckej moderny. Možno pri hľadaní odpovede na túto otázku dať na názor samotných básnikov dnes (Svetoslav Veigl, Teofil Klas).

Pravým apologétom sa nám preto javí hneď po prinavrátení slobody u nás (November 1989) Ján Frátrik spolu so Zrnom (pozri Slovo na úvod v knižnom vydaní) a stredoškolským profesorom Františkom Babiarom, ktorý s pohotovosťou a odbornosťou i precíznou pripravenosťou jemu vlastnou počína rozpravu tvoriacu introit publikácie Slovenská katolícka moderna v premenách času: Po stopách katolíckej moderny – Rozhovory - stredoškolský profesor František Babiar sa rozpráva s básnikom Jankom Frátrikom (na päť pokračovaní). Kompozícia je vyvážená. Eseje, spomienky a portréty básnikov ~ Domáci exil (Janko Silan, Pavol Gašparovič Hlbina, Ján Haranta, Paľo Ušák Oliva, Svetoslav Veigl) a Eseje a miniportréty básnikov ~ Zahraničný exil (Rudolf Dilong, Mikuláš Šprinc, Andrej Žarnov, Karol Strmeň, Gorazd Zvonický).

Knižka obsahuje autorovo Slovo na záver a menný register.

Po Bielych miestach v slovenskej literatúre (SPN 1991) v podaní kolektívu Jozef Hvišč, Viliam Marčok, Mária Bátorová,

Vladimír Petřík je Frátrikov klad a vklad originálny, napriek tomu, že je v sumarizovaní svojho prínosu príslovečné a vzácné akoby v úzadí, iba ponajviac v pozícii literárneho, kultúrneho, pedagogického služobníka, lež nemôže byť a ani nie je tomu tak. Posiela do slovenského sveta dielko s výstupnými akordami: „Nech ono prežiarí a prehreje vaše srdcia, poteší a zjednotí nás napospol na strmý výstup k Bohu a k človeku.“ Vskutku sa v ňom obnovuje vzťah umenia a náboženstva pred polstoročím tak preťatý. A nielen vpoly, lež naskrze.

Už nielen literárnohistoricky, no na výsosť básnicky dopovedáva svoj príbeh s básňou v súručenstve, o ktorom je reč, keď podľa vlastného vyznania vo vybraných básňach Večné dialógy tiekla v akomsi osobitnom a svojskom riečisku, inklinujúc skôr k poézii duchovno – spirituálnej, predovšetkým ku katolíckej moderne (R. Dilong, P. G. Hlbina, J. Silan). Na túto kolekciu publikovanej i rukopisnej lyriky (Odviata letokruhy, Pohľadom svietiš, Je po prestávke, Dial'ky a návraty, Vlastné stigmy, Do zlatých strún) vydanaj v žilinskom Knižnom centre v roku 1996, o dva roky nato mu v bratislavskom Novom Meste vychádza Kríž a sedem slov s podtitulom Poéma, zrodená avšak ~ podľa autorovho datovania v rokoch 1954 – 1960. Obsahuje Prológ, I. – VII. Časť Spasiteľových výrokov, Epilóg.

Kristov kríž sa má objímať a niest', neopierať o stenu. Kristov kríž stojí. Jedine Láska Kríža spasí svet! Z poznania a čítania textu jasne vyplýva, že je ona Frátrikova veľbáseň.

A treba s poklonou doznať, že Frátrikovo sakrálna a profánno snúbi sa aj v dvoch posmrtné vydaných knihách (Rozdávať lásku, 2001 a Nepokojná pieseň, 2006).

Kapitol/k/a ~ ak chcete ~ parabola Jána Frátrika a slovenská katolícka moderna je nastolená a otvorená. Slovom, pomenovaná. Je pozvaním skúmať jej obsah a tvárnosť, opodstatnenie, usúvzťažnenie, odkaz.

**MÚDROŠŤ SLOVA AKO OZVENA POZNANIA
A ZÁPASOV
/SPOMIENKA NA JANKA FRÁTRIKA AKO PEDAGÓGA/
František Babiar**

Oslovenie či ponuka prispieť k sviatočnej chvíli ma prinútili zalistovať v spomienkach, ale najmä v slovách, ktoré ich potvrdzujú a uchovávajú. Znova som sa presvedčil, že Janka Frátrika sa oplatí zopakovať si aj po rokoch a viackrát.

Nedožitá deväťdesiatka nám ako transfokátor približuje jeho portrét: hlbavé a úprimné oči, ochotu počúvať, ale aj ochotu vôbec, slabnúci sluch, ale silnejúcu chápacosť a jasnosť videnia, no predovšetkým veľké srdce, ktoré sa chcelo a vedelo sa rozdávať. Janko Frátrik nás aj dnes oslovuje svojou všestrannosťou, húževnatosťou, pedantnosťou, dynamickosťou, zmyslom pre pohyb vpred a hore, úprimnou zainteresovanosťou na osude človeka a sveta, na problémoch a dráme života. Láska a jej abeceda, najfrekvencovanejšie slovo vo Frátrikovej poézii, popri pravde, nádeji, srdci, rozvahe a pochode človeka, stáva sa záchranným kolešom, na ktorom prichádza k človekovi, aby mal účasť na jeho utrpení a záchrane.

Asi by sme uhádli Frátrikovo povolanie, keby sme ho nepoznali, ale pozorne si prečítali jeho verše a zamysleli sa nad charakterom a širším kontextom ich posolstva. Totiž máloktoré povolanie tak výrazne determinuje akúkoľvek činnosť, a teda aj literárnu tvorbu ako povolanie učiteľa. Až natoľko, že vlastne iba jeho poznanie nám odhalí zmysel autorovej tvorby, odpovie na otázky: prečo o tom a takto. Povolanie učiteľa svojím poslaním a charakteristikou v istom zmysle vykolíkovali mantinely básnickej tvorby aj Janka Frátrika. Étos pedagogického poslania totiž mocne bráni učiteľovi sklznúť v akejkoľvek aktivite do bezhodnotového kultu formy a formatívneho úsilia, do plytkosti, ľahostajnosti či samoučelnosti, pretože učiteľ je dennodenne konfrontovaný s efektom, ovocím každej činnosti, každého osobnostného prejavu. Prítomnosť tejto, priam nutkavej zodpovednosti za významové i estetické narábanie s jazykovým znakom v jeho mnohorakej konotácii a vynachádzavej integrácii je vo Frátrikovej poézii evidentná.

Básnikovo láskavé a úprimné slovo podnecovalo, motivovalo, jednoducho oslovovalo rovnako vo veršoch, ako aj na besedách so žiakmi a študentmi. Básnické texty boli akýmsi náprotivkom, variantom, druhým členom dvojice jeho dobrosrdečných príhovorov na besedách a vedno s nimi umožňovali študentom spoznávať svet krásy, ale aj tento každodenný, pomáhali odhaľovať Frátrika ako mnohorozmernú a viacvrstvovú osobnosť, a to nielen ako básnika či pedagóga, ale predovšetkým ako človeka. Slovo sa stalo prostriedkom spoznávania Frátrikovho vnútra, jeho entity a východiskom pre úprimný a tvorivý dialóg. Stalo sa ozvenou aj jeho pedagogického poslania a vyjadrovalo rozpätie atribútov učiteľského povolania: lásky, obetavosti, dobroty, trpezlivosti, chápatosti, taktnosti, úcty, ochoty, nezištnosti, zvýšenej zodpovednosti za svoj životný kontext: vzťahy, postoje a presvedčenie, jednoducho za svoj osobný príklad, ale aj zodpovednosti za iných, a to aj z perspektívy budúcnosti, lebo v mladých sú zakódované možnosti budúceho života. Frátrik si zrejme uvedomoval, že v školských laviciach sedia tak čitatelia jeho poézie, ako aj budúci reprezentanti všetkých profesií a povolání; všetkých spoločenských postov. Preto jeho poézia má ambíciu pokračovať v dialógu so študentmi nielen spoza katedry. Ďalší, už spomínaný, bytostný rys básnika a pedagóga Janka Frátrika je jeho angažovanosť v "drámach, svetoch, výzvach" svojich textov: aktívna účasť na nich, záujem o ich vývin. Citlivosť na dobu, situácie a potreby. Preto si tak živo vieme predstaviť adresátov jeho veršov /rodinu, najmä manželku a vnuka, priateľov, Žilinčanov, človeka – brata, ľudstvo.../, ale aj situácie, diagnostiku doby a človeka, ohrozenia i hrozby, priam prorocké vízie, pri ktorých pociťujeme mravčenie /neporozumenie i nedorozumenie, absenciu lásky, veľkú vzdialenosť k sebe aj k iným – napriek ruke v kozme/, stavy /človek sám sebe najväčším nepriateľom, aktuálne i univerzálne postoje k životu/, miesta /rodné mesto, európske metropoly/, čas /náročnú prítomnosť, históriu nostalgickú, ale aj poučnú a konfrontujúcu, Slovo a nádej ne ceste do budúcnosti/, východiská, zdroje sily, dôvody zmyslu, transcendentné prieniky.

Janko Frátrik bol rodený pedagóg, schopný a ochotný spájať tento talent s láskavým a starostlivým otcovským vzťahom. Život nás zoznámil a spriatelil v 2. polovici 60. rokov minulého storo-

čia, keď som učil v bývalej SVŠ – ke, ktorú v tom čase navštevovala aj jeho dcéra Tánička, talentovaná recitátorka, ktorá si tiež zvolila učiteľské povolanie. Odvtedy som básnika a pedagóga pozýval na besedy do škôl, v ktorých som následne učil, s vedomím, že poskytujem žiakom to, čo im sám poskytnúť nemôžem a ani neviem. Janko Frátrik sa stal mojou najdokonalejšou učebnou pomôckou, ak môžem použiť túto metaforu a pritom nedeonestovať jeho veľkú dušu. Besedy s ním, to bolo neraz "Valaská škola – mravív stodola", ktorá nevtieravo, pôsobivo a presvedčivo ponúkala jednotlivé "ponaučenia" do života, lebo Frátrikovi záležalo na tom, aby študujúca mládež raz prežila vnútorné bohatý, užitočný, spokojný a šťastný život. – Muselo sa mu veriť, lebo aj on sám veril tomu, čo hovoril; jeho slová prýštili zo skúsenosti, z osobného presvedčenia – a sám podľa nich žil. Bol totiž človekom, ktorý bol pre iných príkladom svojim osobným, rodinným a spoločenským životom... Všetci sme otvárali ústa. Ja najviac, lebo som mal k nemu najbližšie. Zdravý závisť sa pokúšala zahlušiť nádej, že možno raz, keď dozrejem, aj ja budem zapalovať, aspoň malou iskričkou, aby som pokračoval v štafete, lebo Janko Frátrik nezapaloval len žiakov; lebo Jankovi Frátrikovi záležalo na pokračovateľoch v prospešnej štafete.

Kde sa len toľko a toľkorakého nabralo v tomto útlom pánovi, synovi žilinského remeselníka?

Iste, mnohé bolo dané a mnohé pokorne, s odvahou i rozvahou absorboval z rôznych prameňov a potom osobitým spôsobom rozvíjal, aby si vytvoril svoj vlastný rukopis a napokon aj osobité miesto v slovenskej literatúre. Tým prvým prameňom bola rodina a výchova v nej. A tak čítam: "Okolo stola sedávali sme vždy šiesti,/každého mama po poriadku osloví -/a kde sa naje šest', tam ešte aj siedmi sa zmesť./Zatmenie reči. Prvé slovo otcovi./Dlžoba ako stará petrolejka/čoraz viac hľadala si u nás kút. Len noc, len tá nám ako hviezda veľká/plachetku rozprávok vždy prišla rozťahnuť"/Zapadnutý kolorit, Zem zvoní/. V čase Frátrikovho detstva rodina fungovala. V nej sa kládlo semiačko skromnosti, pokory a úcty ako východisko, ale aj podmienka a základ úspechu každého dialógu. V nej okolo stola voňala pohoda, vnútorná rovnováha a istota, mocnela láska, vedomie spolupatričnosti, vzájomnej zodpovednosti, a nefalšovaná radosť, hoci aj pri

falošnom guláši. Na tieto prirodzené a zdravé korene, z ktorých vyrastá a žije každá spoločnosť, nezabudol básnik upozorniť na žiadnej besede, aby študentom ukázal model pre stavanie vlastných hniezd. Láskavá výchova a starostlivosť na jednej strane a úcta a vďačnosť na strane druhej, taká bola interakcia v rodine. Koľko nehy nájdeme v jeho spomienkach na rodičov: "Taká malá, celkom malilinká,/jak v modlitebnej knižke krížik./ V očiach jej šušťí chleba omrvinka,/čo nikomu tu v biede neublíži.//A ešte menšia...už len bodka./Takú ťa mám rád./A v šatke rána, keď ťa nebo bozká,/vždy nám delíš krajček seba,//aby nebol u nás hlad"/ Mama, Zem zvoní/. "Môj otec v uchyтанej zástere/vyhŕňal do tenoru pieseň po piesni./Bola ho celá ulica./Na šerfovacej doske krájal zvršky z kože./Ej, totu, totu/.../Môj otec, špásovitý/sny ťažké do mladosti zabukoval./Na hudbu veru nemal čas"/Môj otec, Zem zvoní/. Nedostatok na stole a prosociálna výchova vypestovali v ňom silné sociálne cítenie, povinnosť byť solidárnym. Preto ten tanier navyše, preto to neskoršie aj duchovné podávanie a rozdávanie seba. Lebo "ten chlapec ľúbil všetky veci,/ bolesti prvej biedy/.../Ten chlapec dvanásťročný/obručky rodičovské nosieval do záložne/a cestoval len v izbe v atlase./Ta dvojnásobná ťarcha držala sa na vlase./Trňové ticho bezchlebových dní." Aj takéto verše obsahuje jeho curriculum vitae, vyžialené v básni Chlapec a zabudnuté sny /So zdvihnutou básňou/. Čítajme ďalej:"... a miesto pišťal vŕbových/učil sa chlapec pieseň života/a chápať ťažkú vinu./To vtedy hlbôčizné oči hľadali mu cestu inú/a on si vybral najťažšiu./.../Tulák bol a nemal stania,/tulákom samoty a milovania,/.../v dvadsiatich rokoch chlapec mnoho nepozná -/bedársky výkrik ako Kristus na križi tu visel,/bedársky výkrik vydrapený z prs./čo praskal v ohni doráňanej lásky./To vtedy na oblohe prorocky sa zosúvali kométy./Ten chlapec mladý bol a nemal mladosť,/storaký smútok mlčí v kvete." – Akoby závan, echo Dilongovej "zakliatej mladosti" či osudov "prekliatych", ale aj dobového literárneho kontextu. Pokračujeme:"... a treskla vojna neľútostná, hrozná./A išiel ako milióny iných/v kaluži a blate/hľadať pokoj, vydobýjať mier./Kapitoly prebohaté/... /Niečo sa stráca, /niečo sa mení./.../a chlapec prebdieva báseň storakú."Takéto kapitoly utvárali, kuli a zoceľovali básnika aj neskôr; lebo aj potom boli časy, keď sa všetko, takmer

všetko rúcalo okolo nás a neraz aj v nás. Básnik dozrel v týchto krízach, lebo budovať seba možno v každej situácii. Dozrel ako básnik, esejista, prekladateľ, literárny teoretik a pedagóg, lebo dozrel predovšetkým ako človek, ktorý zostal verný pravde, láske a zásadám. Presvedčeniu. Janko Frátrik totiž nerezignoval na pravdu, lásku, poslanstvo nádeje, na zodpovednosť ani ako pedagóg, ani ako básnik. A tak mnohé jeho rady a pripomienky či ponuka poznaného sú pomôckou nielen pre učiteľa – slovenčinára, ale pre pedagóga vôbec, ba pre každého, komu nie sú ľahostajné otázky výchovy a vzdelávania, a to aj vo vzťahu k sebe. V širokom ponímaní sa tieto jeho pohľady prihovárajú každému. – V tejto súvislosti je rovnako pre učiteľa, ako aj pre žiaka aktuálny nielen cyklus básní Na odlete lastovíc zo zbierky So zdvihnutou básňou, ale celý oblúk básnického a ľudského vzopätia Janka Frátrika, osobitne Rozvíchrenie krvi zo zbierky Monológy na úvetrí, venovaný vnukovi Brankovi, v ktorom starootcovská neha vyúsťuje do veľmi pôsobivej lyrickej konfrontácie vnukovej mladosti s osobnou jeseňou /A.Bagin/ a do vyznania hlbokkej lásky k najbližším, ktorá stále viac spevňuje puto spolupatričnosti s nimi.

Zaiste, Janko Frátrik prichádzal na besedy so žiakmi a študentmi hlavne preto, aby im odhaľoval znaky a tajomstvá umeleckého textu, peripetie jeho zrodu: zdroje inšpirácie, nutnosť istých tvorivých predpokladov, talentu v danej oblasti umeleckej činnosti, sústavné širokospektrálne pozorovanie a štúdium, citlivosť na zdanlivé všednosti a detaily, prenikavé mysliteľstvo, rozvíjané vedno s asociačnou nápaditosťou..., no najmä precíznu a sústavnú prácu na texte, ale aj na sebe samom. Odhaľovaním a objasňovaním záhad a zákutí umelecko–estetického procesu ich viedol cez komplikovanú húštinu ukrytých a zašifrovaných významov básnického obrazu, rozširoval zreničky a perimeter ich videnia a chápania, a tým prispieval k rozvoju ich interpretačnej zdatnosti umeleckého textu, ale aj zdatnosti interpretácie zmyslu vlastnej existencie. Básnik sa rád stretával s mladými, aby ich vychovával umením, lebo podobne ako seriózne štúdium, poznávanie či dobročinná láska, aj krása je jednou s ciest, ktorá zjavuje pravdu a dobro a svojou túžbou po transcencii obohacuje jednotlivé dimenzie života. A tak nečudo, že jeho nadštandardné

informácie z "literárnej kuchyne", poukázanie na rozvoj duševných síl prostredníctvom ktoréhokoľvek druhu umenia – lebo Janko Frátrik bol aj spevák a muzikant – vyvolávali aj nadštandardný záujem o literatúru a umenie vôbec, a mnohým pomohli, aby sa v nich vykryštalizoval záujem o štúdium slovenského jazyka a literatúry. Môžem to ilustrovať príkladom z posledných rokov učiteľskej praxe v Gymnáziu sv. Františka z Assisi v Žiline, keď sa tím štyroch mojich študentiek rozhodol v rámci SOČ vypracovať prácu na tému Motívy Žiliny v tvorbe Janka Frátrika. Projekt aplikovali predovšetkým na analýze zbierky Kamenný vzdych, ktorá im umožnila v 1. časti, nazvanej Na pergamene, popasovať sa napríklad so sonetovým vencom. Práca získala v celoštátnom kole vo svojej kategórii 2. miesto a študentky získali nadpriemerné vedomosti, ale najmä zručnosti z teórie literatúry. Veď ochotným konzultantom im bol sám básnik. Napokon básnický profil Janka Frátrika bol témou aj diplomových prác študentiek z vysokých škôl v Banskej Bystrici a v Prešove. Zároveň však treba zdôrazniť, že besedy s Jankom Frátrikom dvíhali celkovú úroveň všetkých skupín študentov, bez ohľadu na ich mentálne dispozície či záujem o problematiku. Ukazovali, ako sa dá aj skupinovou prácou dosiahnuť individuálny efekt.

Janko Frátrik na svojich početných besedách so študentmi vyzdvihoval aj hodnotu zdravého, prirodzeného vlastenectva, úcty a lásky k tradíciám ako východiska a základu všeľudskej lásky a solidarity. Nepoznám "Žilince", a hádam ani Slováka, ktorý by synekdochicky, cez lásku k rodnému mestu, ale aj na základe konfrontácií so svetom, tak vrúčne a úprimne vyjadril svoje vlastenectvo. "V cudzine vždy si sám./Však doma vždy si niečí,/aj bolesť ľudskejšie sa do záhybov poskrúca.//Tak opäť doma, Považie ty moje krásne,/materidúška, podbel' potratený pri štreke./Dych sa mi tají. Zbohom exotické básne./Rozprávka rodná, recitujem si ťa. Oči privreté"/Doma, Dial'ky v nás/.

Popri láske k rodine a vlasti vštepoval žiakom aj lásku k štúdiu; zdôrazňoval nutnosť sústavného, celoživotného vzdelávania sa. Osobitne, už za totality, poukazoval na potrebu a zmysel štúdia jazykov. Napokon túto Frátrikovu zdatnosť potvrdzujú aj jeho preklady. Často podčiarkoval všestrannosť v štúdiu, záuj-

moch a v aktivitách. A znova osobný príklad: huslista, člen Spevákkeho zboru slovenských učiteľov, aktívny futbalista... Odpočúval teda to, čo sám praktizoval, v čom mohol byť príkladom. Preto jeho rozhovory s mladými mali účinok a úspech: boli hodnoverné. A tak Janko Frátrik predostieral študentom model mladého človeka, ktorý sa nenudí, lebo má záujmy; ktorý prežíva vnútorne bohatý život, lebo úprimne hľadá a poznáva, a preto mnohému rozumie; ktorý hlboko cíti a súcíti, a preto aj plnšie chápe.

Už spomínaný cyklus básní zo školských lavíc a vyučovacích hodín, obohatený neskôr o verše venované pomaturitným stretnutiam, svedčí o básnikovom mysliteľstve, schopnosti hlbokej reflexie, úsilí poznávať a vnímať podstatné otázky života v mnohorakých súvislostiach, o reflektovaní večných paradoxov v živote človeka: poznania a aplikácie, nechote žiť podľa pravdy...: "Počítali odchýlku otáčania zeme,/kým zem sa dávno vychýlila od lásky"/Na matematike, So zdvihnutou básňou/."Titulky novín vybuchovali./Rozbitý atóm. Nový vek ľudstva. Atóm v rukách človeka./A o dva týždne premeli sa reťazové reakcie/až celkom ku hribov"/Fyzika, So zdvihnutou básňou/. V iných veršoch nám zase približuje údel učiteľa, ale aj citlivosť jeho svedomia, zmysel pre povinnosť, obetavosť: "Keď ulice a paneláky zhasli/.../sadaš si ešte k zošitom./Červené vrásky čiar/... /či načisto sa pojašili?/Hneď po škole ich doučím"/Nad zošitmi, Večné dialógy/.

Janko Frátrik povzbudzoval študentov, aby pozorne a mnoho čítali, lebo len tak sa naučia rozlišovať a vyberať si. Básnické texty sú viacvýznamové, aj v tomto sa prejavuje ich túžba po transcendentnosti; preto každého oslovujú jedinečným spôsobom, zodpovedajúcim jeho jedinečnosti. Koniec koncov, žiaľ, aj oficiálna interpretácia umeleckých textov býva často tendenčná, podkupná.

Básnikovo poznanie, skúsenosť a vyzretie vyúsťujú do veršov, ktoré majú takmer gnómický charakter: sú umeleckým zúročením konštantných právd, nemenných hodnôt, prenikavou charakteristikou doby, plnej rozporov ale aj neľudských tendencií. Aj týmito textami burcoval básnik čitateľov, a to nielen mladých, aby rozmýšľali a cítili zodpovednosť za svoje rozhodnutia. Ich rozpätie

vytvára oblúk dúhy od rodiny po pevný bod vo vesmíre. "Čo ako poprekladáš križovatky sveta, /nesplatíš lásku k najvlastnejšej žene, /čo bys' aj dva životy nosil priam/.../Ale nám aj málo bolo dost'/a z toho mála vždy nás šťastie hrialo"/Plamienky rokov, Vzácna po dúhe/."Na tejto Zemi vždy sa budeš učiť abecedu /lásky odznovu"/Albumy detstva, Zem zvoní/. "Zapáliť slovo, svietiť vlastným svedomím" /Rodná krajina, So zdvihnutou básňou/."...lebo je nevýslovným šťastím odpúšťať a milovať /a nazývať sa bratom, //kto vieru v ľudstvo nestratil"/V poli, Zem zvoní/. "Pre diaľky sme sa nedostali ešte ani k človeku/.../bud' s nami Zem, aj keď dotkneme sa hviezd,/bud' s nami do netušených sústav - /Sme nekonečný pochod, Bože, vždy len ku tebe //Na konci všetkých výbuchov a prímerí/príde čas dovidieť až celkom k človeku"/Kto nám to tu povie, Vzácna po dúhe/. "Človek je ako odtrhnutá hviezda z dráhy čias"/Človek je ako odtrhnutá hviezda, Vzácna po dúhe/."Bratia, ustavičný pochod v stope človeka, /ktorí ste Zem zdvihli k svitaniu,/ ktorí ste nevyhnali prastaré slovo lásky,/ ktorí ste srdcom vyhrabali slnko z temnoty./Ó, bratia - /jediná cesta od človeka k človeku,/jediná reťaz všetkých živých na Zemi. //Od srdca k srdcu,/od nenávisťi k odpusteniu, od uzimenej túžby k túžbam slnečným.//Ó, ľudia všetkých zemí - /kým je ešte čas"/Hymnus živých, V domovine zvonov/. "Učíme sa počúvať, hľadať a dovidieť/až k mučivému údely./Naše dráhy sa úzkostlivo rozpoltili./Výšky a zem"/Človek je ako odtrhnutá hviezda, Vzácna po dúhe/. "Ale svetlo je v nás./Nádej premáha doráňané dedičstvo/smerujúce presne k slnku/do nového spodobňovania. Ku láske./K novému životu.//Aj čas sa učí abecedu trpezlivosti" /Do nového spodobňovania, Vzácna po dúhe/. "0...Jeden je len život,/jedna je len smrť -/ Medzi tým hniezdi svedomie" /Iskry zamyslenia, Rozdávať lásku/. "Na vysušených prahoch Zeme je tak málo zelene, mieru a odpustenia/.../V Nekonečne túžime zas po súhvezdí človeka"/Výšky, Monológy na úvetrí/. "Robíme sa svetlom, a koľko tmy je ešte v nás" /More, Monológy na úvetrí/. "Ideme za obzor, ideme, spolubežci, za hraničnú čiaru /večnosti a dočasnosti, za hieroglyfy prorociev až pod/základy nových svetov, až celkom za veci. Kútikom/básne chcel by si sa dotknúť bezmernosti zeme. Ale/ani veta, ani slovo nepriznajú, ako ďaleko je k sebe /samému.// .../Všetci sme neko-

nečný pochod nádeje a lásky,/jediný prúd, ktorý nás vracia k prvotnej pôde dozrievania; všetci sme predurčení podať si slovo/k slovu; len láska bude mať miesto na tejto omrvine kozmu" /Zem, Monológy na úvetrí/.

Básnikova účasť na posolstvách textu podnecuje, burcuje, stáva sa výzvou, aby sme zápasili s plytkosťou a ľahostajnosťou. Aj v tomto treba vidieť v istom zmysle odraz ambícií pedagóga: stvárať a pretvárať život a svet, "vychovávať" ho, podieľať sa na vytváraní podmienok pre dokonalejší a lepší život.

Frátrikovo osobné poznanie a vyznanie vyvrcholíuje v textoch, ktoré ostali v rukopisoch a časť z nich vyšla v zbierkach Večné dialógy, Rozdávať lásku a Kríž a sedem slov. Sú jeho odkazom, posolstvom i testamentom. Najmä nimi sa zaradil medzi tých, ktorým "prišlo"/.../vytepať abecedu pravdy/a lásky do najtenších ciev,/kde ešte krv sa krvi priznáva/a prúdi ako život,/ako svedomie"/Tak trochu osudové, Rozdávať lásku/. – Keď po novembrových zmenách besedoval vedno so Svetlovlasom Veiglom so študentmi nášho gymnázia zreteľne a jednoznačne povedal, po akej ceste kráča, v čom videl zmysel svojho poslania a života vôbec, odkiaľ čerpal silu a poznanie. A tak duch jeho predchádzajúcich besied, ktorý musel opatrne vanúť a ktorý napriek všetkému v podobe symbolu a podobenstiev "vznášal sa" nad lavicami, našiel teraz čas pre svoj plný hlas a jednoznačný výraz, jasné vyjadrenie básnikovej viery, nádeje i lásky, jeho presvedčenia. Implicitne však tento duch a jeho myšlienky prenikali do besied či presnejšie do srdc mladých aj predtým a pomáhali búrať bariéry duchovnej neslobody a mnohorakých obmedzení totalitnej školy a odhaľovať manipulačné úsilia v mene čohokoľvek a kýmkoľvek a čímkoľvek. Aj umeleckým dielom – od stránkeho a ideologického definovania jeho poslania a hodnôt, vrátane estetických, po tendenčnú interpretáciu jeho zámeru a posolstva, vychádzajúcu z neobjektívnej selekcie vulgarizácie myšlienok, a tým porušovania integrity artefaktu. A o tom študent potreboval vedieť. Najmä v totalitnej škole; napríklad aj to, že Marina nie je len lyrickoepická či reflexívno-symbolická básnická skladba o symbióze lásky k žene a k vlasti, ale je predovšetkým hlbokou a širokou reflexiou o láske vôbec, o jej podstate, hodnote, zmysle, podobách... Preto to prízvukovanie: "Čítajte!" – aby sme sa nedali

zmanipulovať, aby sme sa cez text poznávali, aj vďaka nemu sa zamýšľali, jasnejšie sa orientovali, spoznávali seba aj svoje miesto v živote, aby sme v tichosti samoty čakali na ozvenu múdrosti srdca a podľa nej sa správali. A tak vlastne donedávna rukopisné básne syntetizujú Frátrikovu "abecedu" statočného hľadania, poznávania a zápasov. Osobne som presvedčený, že dnes by na besedách so študentmi Janko Frátrik predniesol /lebo sa venoval aj umeleckému prednesu a často bol členom porôt rôznych kôl Hviezdoslavovho Kubína alebo súťaže A Slovo bolo od Boha/ aj niektoré z nasledujúcich veršov: "Môj Bože, svet sa v skazu rúti/a cíti koniec neúprosnej drámy -/preto sa slovo toľko maskuje/a srdce toľko bráni.// /.../Načo ti mocenstvá a sveta skvosty/a všetka sláva zemská - /spasiť nás môže iba Boh, žiarivá hviezda betlehemská"/Modlitba akoby pred koncom sveta, Rozdávať lásku/. "Vyrovnáť sa s vlastným svedomím/a neprekážať/a ísť nepremenný/vždy len ku Svetlu./Tak sa mi to všetko prihovára/na kraji výčítiek,/keď už aj po pamäti nahmatáš/dotváranie seba samého"/Keď sa sny zamotali, Rozdávať lásku/. "Buď pri mne báseň útlocitná,/kým čas mi času dopraje/a čo aj bolesť zasnežila z prítmnia,/dobré viem, kam až vedú rozbehnuté koľaje.// Koľkokrát trpezlivo stál si zoči – voči/pravde, čo jednoznačne našla k Bohu smer,/čo v čistej hĺbke bystrila nám sluch i oči/a povedala bez okolkov, akí sme"/Bud' pri mne báseň, Rozdávať lásku/. "Kam sa to zberáš, povedz, svedomie./Ostatná trýzeň a či priepasť hrozná?/ Nepokoj dávno svoje ťarchy zrovnal/a bolesť za nás všetko napovie.//Deň čo deň padáš...Svieti iba kríž,/keď samota sa stáva potechou a sestrou,/keď srdce prahne, aby sa len s tebou stretlo,/môj Bože. Ó, len či ma nehodného utíšiš?//Komuže zveriť svoje trýzne, komu len./aj sny sa odvracajú od nás./Cez rozjímanie každý seba spozná./Môj Pane, prečo neraz už aj tebe vzdorujem?//Monológ tajomstva sa dlží v tien' Koľkokrát denne zrádzame ťa, Bože?/A ty len odpúšťaš, ba ponúkaš aj lože,/keď nad nami plače vlastná zem"/Cez rozjímanie, Večné dialógy/. Tieto menej známe Frátrikove básnické texty svojou spiritualitou potvrdzujú jeho sympatie ku katolíckej moderne – tak domácej, ako aj európskej. Podobne ako aj osobné priateľstvá s našimi básnikmi katolíckej moderny, ktorých neraz navštevoval v čase, keď to bolo riskantné. Aj toto osobné poznanie osobností

z "bielych miest v slovenskej literatúre" vedel Janko Frátrik využiť počas besied na jedinečné ozvláštnenie ich charakteristík, ktoré sa spravidla najhlbšie a najtrvalejšie vrylo študentom do pamäti.

Všetky aktivity Janka Frátrika nás presviedčajú, že mu záležalo na človekovi, na jeho živote, jeho kvalite, zmysle a smerovaní. Básnik bol citlivý na vyprahnutosť ľudského srdca, krátkozrakosť pohľadu a plytkosť života. Vycítil, že rafinovaná tolerancia, hraničiaca s ľahostajnosťou, konzumnosť a komercializácia si hľadajú spoločníkov všade – aj v umení. Preto jeho definície a charakteristiky sú stále individualistickejšie a vágnejšie a v kontexte s dobou a autorským egoizmom relativizujú pravdu a hodnoty. Frátrik si uvedomoval, že tu nie je len pre seba, že je zodpovedný za svoje povolanie a poslanie, za svoje talenty. Chcel zniesť "ako čistú pieseň" vo svojej tvorbe i v mnohorakom styku s človekom, najmä s mládežou, ktorej sa upísal svojím občianskym povolaním. Múdrosť srdca ako ozvena poznania a zápasov ho naučili pokorne sklopit' oči i pero pred majestátnom večnosti.

Na adresu náboženskej poézie vo vzťahu k formácii mladých sa v úvodnej časti knižky Slovenská katolícka moderna v premenách času vyjadril takto: "Skromne si myslím, že už nielen katolícka, ale náboženská poézia vôbec bude hrať dôležitú úlohu, lebo jedine ona ešte môže vrátiť človeka k jeho ľudskej prirodzenosti a dôstojnosti, ona jedine mu pomôže hľadať pevnú bázu etickej istoty. To nebude anachronizmus, ale existenčný boj o záchranu seba samého."

Ked' raz...

Ked' raz budete si čítať
tieto verše
a keď mňa tu už nebude –
nesmúťte. Sny sa kľujú k ránu.
Nemal som smútok rád – nedajte slzám skanúť...
Nech nezotrutú tvary písma,
nech akokoľvek bola bolesť prísna,
vždy ste mi boli všetci
bratmi a moje sestry!
Ó, bolesť
ty radšej nádeji sa prestri,
ty moje básne popremieňaj
na vzácne potešenie –
nech láska sa tu ako dúha klenie,
bolo len slovo,
čo do útechy poberá sa –
len ono bezpečná je trasa...
Keď raz budete si čítať tieto verše,
verím, že čosi slnečného svitne medzi vás.
Pripravte vázu ne kvety, na úsmev plný krás.

Žilina, 16. apríl 1998

Zo zbierky: Nepokojná pieseň. Žilina: EDIS, 2006. S.3

BIBLIOGRAFIA VYDANÝCH PRÁC JÁNA FRÁTRIKA**Básnické zbierky**

Vám, rodní moji : básne . - Žilina : Melantrich, 1941. - 58 s. - (brož.).

Pramienky. - Žilina, 1968. - 5 s. - (brož.).

Kamenný vzdych. - Žilina : MsNV - PKO, 1969. - 63 s. - (brož.).

V domovine zvonov : [Triptych II.]. - Žilina, 1969. - [7] s. - (brož.).

Zem zvoní : (Vybraté verše). - Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1972. - 104 s. - (viaz.).

So zdvihnutou básňou. - Martin : Osveta, 1976. - 41 s. - (brož.).

Monológy na úvetrí. - Martin : Osveta, 1980. - 104 s. - (viaz.).

Sneží na lásku. - Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1981. - 58 s. - (viaz.).

Vzácná po dúhe. - Martin : Osveta, 1984. - 67 s. - (viaz.).

Diaľky v nás. - Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1986. - 88 s. - (viaz.).

Svedectvo slova : (Vybrané básne). - Martin : Osveta, 1986. - 103 s. - (viaz.).

Krajšie mesto Žilina než uhorská krajina : [umelecká reportáž]. - Žilina : Okresná knižnica, 1984. - 47 s. (brož.).

Dobry deň, Žilina : (Poéma). - Žilina : Okresná knižnica, 1986. - [51] s. - (brož.).

Večné dialógy. - Žilina: Knižné centrum, 1996. - 136 s.

Bon Jour, Paris, Good morning, London, Dobrý deň, Žilina : Vyznanie. - Žilina : Regionálne osvetové stredisko v spolupráci s Okresnou knižnicou Žilina, 1996. - 59 s. - (brož.).

Križ a sedem slov. - Bratislava : Vydavateľstvo Nové mesto, s.r.o, 1998. - 53 s. - (brož.).

Kým je ešte čas : Pozdrav k miléniu : Poéma. - Žilina : Knižné centrum, 1999. - 6 s. - (brož.).

Rozdávať lásku. - Žilina : Knižné centrum, 2001. - 63 s. - (viaz.).

Nepokojná pieseň. - Žilina : EDIS, 2006. - 62 s. - (viaz.).

Teoretické štúdie

Moderné postupy pri rozbere verša. - Žilina : Okresné pedagogické nakladateľstvo, 1972. - 125 s. - (brož.).

K rozboru literárneho diela. - Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976. - 107 s. - (brož.).

Slovenská katolícka moderna v premenách času. - Žilina : Zrno, 1994. - 143 s. - (brož.).

Preklady

Paul Valéry : Námorný cintorín / Z franc. orig. prel. a doslov napísal Ján Frátrik. - Žilina : Pravda, 1970. - 19 s. - (brož.)

Fotopríloha







Obsah

Moje verše. / Báseň z tvorby J. Frátrika/	1
Úvodom	2
Biografia Jána Frátrika	3
Ján Blahovec Ján Frátrik - odkaz	5
Peter Cabadaj Básnik v premenách času	7
Peter Mišák Poézia Jána Frátrika	14
Imrich Vaško Ján Frátrik a slovenská katolícka moderna	29
František Babiar Múdrosť srdca ako ozvena poznania a zápasov. Spomienka na Janka Frátrika ako pedagóga	32
Keď raz. /Báseň z tvorby J.Frátrika/	43
Bibliografia vydaných prác Jána Frátrika	44
Fotopríloha	46